T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANA BİLİM DALI
GAZETECLİK BİLİM DALI

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE HABERDE MANİPÜLASYON
ÖRNEK OLAY: ABD – IRAK SAVAŞI

Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Caner ARABACI

Hazırlayan
M. Barış YILMAZ

KONYA - 2005

İÇİNDEKİLER

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ İLETİŞİM FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN ABD- IRAK SAVAŞI SÜRECİNDE YAYINLANAN HABERLERE YAKLAŞIMI İLE İLGİLİ ALAN ARAŞTIRMASI

TABLOLAR LİSTESİ

GİRİŞ

Küreselleşme kavramı özellikle son yirmi yıl içerisinde bir çok bilim dalıyla iç içe girmiştir. Dünya üzerinde varlığını sürdüren siyasal sistemlerin birçoğu bu kavramla ister istemez tanışmış ve kavramın dinamiklerinden etkilenmekten kurtulamamışlardır. Kavram olarak küreselleşme sadece ekonomik veya siyasi anlamda değil hayatın diğer bölümlerinde de hem toplumları hem de bireyleri etkisi altında bırakmıştır.

Toplumsal etkileşimlerin artması ve bireysel farklılıkların azalması da küreselleşmenin yarattığı etkiler arasında bulunmaktadır. İnsanların küreselleşme sürecinde varolamaları ve dünya üzerinde meydana getirdiği değişimleri birebir yaşamaları iletişim teknolojilerinin bu süreç içerisinde kendini göstermesiyle daha da hız kazanmıştır. Özellikle kitle iletişim araçlarının haberleri artık neredeyse anlık iletebilmeleri, dünya üzerinde meydana gelen olayların veya değişimlerin en ücra köşedeki insanlara bile ulaşmasını sağlamaktadır.

Bu noktada küreselleşme kavramının ne olduğu ve ne tür bir tarihsel gelişim sonucunda karşımıza çıktığı en önemli noktalardan birisidir. Bu kavramı ortaya çıkaran süreçlerin aslında günümüzde yaşanan gelişmelerin de kaynağı olduğu yadsınamaz bir gerçektir. İlk insandan günümüze kadar yaşanan toplumsal gelişmeler ve Sanayi Devrimi süreci kavramın ortaya çıkmasında etkili olan noktalardır. Bu süreçlerin devamında 1990 sonrası yaşanan ve toplumların bakış açılarını değiştiren bir diğer sürç de küreselleşme kavramının olgunlaşmaya başlamasında son derece etkilidir.

Bütün bu gelişmelerin yanı sıra iletişim teknolojilerinde meydana gelen değişim ve gelişimler iletişim sektörünün küreselleşme kavramından etkilenmesi şeklinde kendini göstermektedir.

Haber alma ihtiyacının günümüzde insanlar için bir ihtiyaç haline gelmesi ve haber içeriklerinin insan yaşamındaki etkisi (Tokgöz, 1994:127) tezin konusu açısından son derece önemli bir yer edinmektedir.

Kitle iletişim araçlarının özellikle haber verme fonksiyonu üzerinde küreselleşmenin etkisi son derece hızlı ve baskın bir şekilde kendini göstermektedir. Büyük medya kuruluşlarının ve egemen devletlerin haber yayma politikası üzerindeki

etkinlikleri kitle iletişim araçlarının içeriğini de belirlemekte ve insanlara ulaşan haberlerde içerik yönünden değişmeleri de beraberinde getirmektedir.

Bu çalışmada özellikle toplumlara haber ulaştırmayı amaçlayan medya organlarının küreselleşme süreciyle beraber maruz kaldıkları manipülasyon üzerinde durulacaktır. Medya kuruluşlarının büyük sermaye gruplarıyla ilişkilerinin ve egemen devletlerin haber akışındaki etkinliklerinin hangi noktada olduğu ve bu durumun ne tür sonuçlara neden olduğu da çalışmanın konuları arasındadır.

Haber ve bilgi alma ihtiyacının insan hayatında oynadığı rolden hareketle bu haberlerin içeriğinde meydana gelen dezenformasyonun son yıllarda yaşanan ABD-Irak Savaşı'nda örneklendirilerek insanların zihninde ne tür bir yer edindiği vurgulanmaya çalışılacaktır.

Haberin manipülasyona uğramasının yeni bir küreselleşme formu olduğu düşüncesinden hareketle sermaye ve enformasyon ilişkisinin bu durumdaki rolünün ne kadar etkili (Schiller 1993: 95) olduğu üzerinde durulacaktır. Son olarak iletişim konusunda üniversite eğitimi alan iletişim öğrencileri üzerinde yapılan anket çalışmasıyla bu konuda belli bir bilgi düzeyine sahip bireylerin haber, küreselleşme ve manipülasyon ilişkisini hangi noktada gördükleri açıklanmaya çalışılacaktır.

Konu

Son yirmi yılda dünyadaki siyasal sistemlerde çok önemli değişiklikler olmuş ve çift kutuplu düzenden bir anda tek kutuplu yeni bir düzene geçmiştir. Tarihsel süreç içerisinde emperyalizm adını verdiğimiz siyasal sistem kendisine yeni sömürge alanları yaratmıştır. Şu anda dünya üzerinde emperyalizmin en önemli temsilcisi konumundaki Amerika Birleşik Devletleri kendi devamını sağlayabilmek adına dünya üzerinde bir takım faaliyetlerde bulunmakta ve bu yolda emperyalizmin yeni bir formu olan haber yönlendirme tekniğini kullanmaktadır.

Tüm bu gelişmelerin yanı sıra sermayenin enformasyon alanına girmesi haber yapısının değişmesine de neden olmuş ve emperyalizmin doğal sonucu olarak haber yeni bir emperyalist silâh haline gelmiştir.

Amaç

İnsanların bilgilenme ihtiyacından ortaya çıkan haber olgusu özellikle Dünya Savaşları'ndan sonra toplum üzerinde ne denli etkili olduğunu kanıtlamış ve toplumların gündemini belirlemede son derece etkili olduğunu ortaya koymuştur. Bu gelişmelerle beraber enformasyon devrimi olarak nitelendirdiğimiz ve genelde teknolojik gelişmeleri barındıran ilerlemelerle birlikte haber, hem etkinliğini artırmış, hem de daha büyük topluluklara; daha hızlı bir şekilde ulaşır olmuştur.

1990'lı yılların başında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte emperyalist bir ülke olan Amerika Birleşik Devletleri kendi var oluş nedenlerini dünya politikası üzerinde daha fazla hissettirme ihtiyacı duymuş ve bu noktada emperyalizmin yeni bir formunu oluşturarak toplumlar üzerindeki etkisini de göz önüne alarak haber olgusunu yeni bir silâh olarak kullanmaya başlamıştır.

Bu noktada, Amerika Birleşik Devletleri'nin yaptığı emperyalist faaliyetleri haber yönlendirmesi sayesinde farklı bir içerikle toplumlara sunarak aslında dünya toplumlarının yararına çalışıyormuş gibi sunması son yıllarda karşımıza çıkan en önemli emperyalist faaliyetlerden biridir.

Çalışmanın amacı Amerika Birleşik Devletleri'nin, Irak'la yaptığı savaşta dünya kamuoyuna verdiği mesaj ve bu mesajın ne kadar yönlendirildiğini ortaya çıkartmak olacaktır. Bu doğrultuda Amerika Birleşik Devletleri'nin aslında tamamen kendi emperyalist çıkarları doğrultusunda yürüttüğü bu savaşın Amerika Birleşik Devletleri'nin haber yönlendirmesi sonucunda kitle iletişim araçlarında farklı bir boyutta ele alındığı ve bunun da aslında tam bir emperyalist hile olduğu ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Önem

İnsanoğlu varoluşundan günümüze kadar her zaman çevresiyle iletişim içerisinde olmuştur. Çevresinde gelişen olayları ve bu olayların kendisini ne yönde etkileyeceğini merak etmek insanın yapısı gereğidir. Günümüz toplumlarında bu ihtiyaç daha da önem kazanmış ve kitle iletişim araçları sayesinde sadece insanın değil bütün bir toplumun gündemini belirlemeye başlamıştır. Bu bilgi akışı artık o kadar hızlı bir hal almıştır ki denetim mekanizmalarının artık bu hıza ayak uydurması son derece zorlaşmıştır. Dünya üzerinde meydana gelen bir çok olay artık insanlara anında aktarılabilmekte bunun yanı sıra bu olayların içerikleri de aynı hızda değişikliğe uğrayabilmektedir.

İnsanların bir olay karşısında verecekleri tepki olayın içeriği ve boyutlarıyla doğru orantılıdır. Bunlar üzerindeki en ufak bir çarpıtma ya da yönlendirme insanların olayları algılamasını yanıltacağı gibi verilecek tepkilerini de değiştirmektedir. İşte bu noktada insanlara haberleri kimin sunduğu ve bu kanalların temel amaçlarının ne olduğu sorusu önem kazanmakta kamuoyunun bilgilendirilmesi konusunda kimin etkin olduğu ön plâna çıkmaktadır. Toplum baskısının demokratik sistemlerde son derece etkili olması toplumu kontrol edebilmenin ne kadar önemli olduğunu da göstermektedir. Bu noktada toplum tepkilerin istediğiniz yönde etkileyebilirseniz, dünya siyaseti üzerinde de o denli söz sahibi olabilirsiniz. Bu yönlendirme de en kolay kitle iletişim araçlarının toplumlara ulaştırdığı haberler üzerinde yapılabilmektedir.

Varsayımlar

Bu çalışmada hızla değişen dünya düzeninde kendisini etkili bir şekilde hissettiren emperyalist sistemin; yeni pazarlara açılma aracı olarak kullandığı kitle iletişim araçları ve bu araçlar tarafından halka sunulan haber ve bilgi üzerindeki yönlendirme çalışmaları ortaya konulmaya çalışılacaktır. Haber ve bilgi edinme ihtiyacının aslında insanlar için ne kadar tehlikeli bir hale geldiği ve güçlü ülkelerin kendi yayılmacılıklarını daha kuvvetlendirebilmek için kullanılan bir silâh şekline dönüştüğü vurgulanmaya çalışılacaktır.

Çalışmanın somut örneklerle desteklenmesi için alan aştırması yapılarak Amerika Birleşik Devletleri ve Irak Savaşı örneğinde enformasyon akışında insanların zihninde ne yönde bir etkilenme olduğu ortaya konmaya çalışılacaktır. Temel varsayımımız Amerika Birleşik Devletleri'nin tamamen kendi emperyalist çıkarlarını gerçekleştirmek amacıyla haber ve bilgi akışında yönlendirme yaptığı ve bunu Irak Savaşı'nda son derece etkin bir şekilde uyguladığıdır.

Kapsam ve sınırlılıklar

Çalışmanın birinci bölümünde emperyalizm kavramının tanımı, tarihsel süreçleri ve haber kavramının tanımıyla birlikte temel yaklaşımları ele alınacak; ikinci bölümde emperyalizm ve haber ilişkisi ortaya konulacak ve üçüncü bölümde ise Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde öğrenim gören öğrencilere konuyla ilgili bir anket uygulanarak alan araştırması yapılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME KAVRAMI VE TARİHSEL SÜRECİ

1. KÜRESELLEŞME KAVRAMI VE TARİHSEL SÜRECİ

1.1. Kavram ve Tanım

Son yirmi yıldır, dünyanın hemen her yerinde siyasi, ekonomik ya da kültürel bütün konularda küreselleşme sık kullanılan bir kavram olarak karşımızda durmaktadır. Kavramsal olarak sadece siyasi ya da ekonomik alanlarda değil, insanların yaşam süreçlerinde yer edinen sanat dallarından tüketim alışkanlıklarına kadar bütün kültürel dokuları kendi alanlarının çerçevesinde etkilemiştir. Bu anlamda küreselleşme, insan hayatının her alanında kendisini hissettirmektedir.

En genel anlamıyla küreselleşme tanımı, coğrafi, siyasal ve kültürel sınırları aşan toplumsal organizasyonların oluşması şeklinde yapılabilir. Bu tanımdan yola çıkarak dünya genelinde faaliyet gösteren siyasal, ekonomik ve toplumsal organizasyonların hızlı bir şekilde gelişmesi ve özellikle son yirmi yıl içerisinde toplumların milli sınırlarını giderek aşan ekonomik ve kültürel süreçlerle akışların karmaşık bütünlüğü küreselleşme kavramını tanımlamada kullanılabilir (Mutlu 2004: 203).

Küreselleşme kavramı birçok farklı şekilde tanımlanabilmektedir. Bu tanımların farklılık göstermesindeki temel neden küreselleşme kavramının temel kaynağının ne olduğu konusundaki tartışmalardır. Küreselleşme kavramı ekonomik temellere dayandırıldığı gibi siyasi ve kültürel temellere de dayandırılabilir. Bu noktada küreselleşme aslında bütün bu unsurların bir araya gelmesi ve birbirlerini etkilemesiyle ortaya çıkmış bir kavramdır. Bu doğrultuda küreselleşme kavramının tanımlarından bir tanesi dünyanın bir bölgesinde meydana gelen sosyal, politik ve ekonomik faaliyetlerin bir parçası olan olayların, alınan kararların, kürenin bir diğer tarafındaki bireyleri ve toplulukları etkilemesi şeklinde yapılabilir (Zengingönül 2004: 11).

Küreselleşmenin bu kadar farklı kavramlarla açıklanabilmesi sonucunda bir çok bilim dalı da bu kavram üzerine eğilmiş ve kendi perspektifleri açısından küreselleşme kavramını yorumlamışlardır. Bütün bu perspektifler ışığında genel bir bakış açısıyla küreselleşme kavramına yaklaşıldığında kavramın biri küresel çaptaki ilişkileri vurgulayan, diğeri de bu küreselleşme sürecinin uluslararası ilişkiler, aktörler ve sistem üzerinde yaptığı etkiyi, diğer bir ifadeyle küresel sistemin aldığı şekli mercek altına alan iki genel tanımlamasını yapabiliriz (Gözen 2004: 71). Küreselleşmenin tanımlanmasında karşımıza çıkan perspektiflerin, aslında bu kavramın özelliğinden kaynaklı olarak birbirlerinin içine girmesi tanımlamaların genel bir içerik göstermesi gerekliliğini de ortaya koymaktadır. Tanımlama ne olursa olsun küreselleşme günümüzde son derece yoğun bir şekilde hayatımızda rol oynamaktadır.

Giddens'a göre şu anda köklü bir tarihsel değişim döneminden geçtiğimize inanmamızı sağlayacak kadar geçerli ve nesnel nedenler vardır küreselleşme de bu değişimin temel noktasında durmaktadır. Bugün bizi etkileyen değişiklikler, yeryüzünün herhangi bir bölgesiyle sınırlı olmayıp, daha şimdiden hemen hemen her yeri kapsamaktadır bu durum küreselleşmenin nasıl bir şey olduğunu açıkça ifade etmektedir (Giddens 2000: 13).

Son yıllarda karşımıza ekonomi ve sermayenin küçülmesi, esnek uzmanlaşma, yeniden yapılanma, devletin küçülmesi, serbest piyasa ekonomisinin tam egemenlik karması gibi tanımlarla çıkan küreselleşme kavramı teknoloji ve bilişim alanlarındaki gelişmelerle harmanlanarak egemen söylem halini almıştır (Bozkurt 2000: 194).

Küreselleşme kavramı özellikle son yirmi yıl içerisinde dünyadaki ekonomik, siyasal, toplumsal ve kültürel gelişmeleri açıklamak için sık sık kullanılmaktadır. Ekonomiden, kültüre kadar hemen her alandaki gelişmeleri kapsayan küreselleşme günümüzde moda bir kavram haline gelmiştir (Bozkurt 2000: 17). Modern toplumların karşılaştıkları durumlar karşısında küreselleşme kavramını bu kadar sık kullanmaları bu kavramın artık toplum hayatının kanıksanmış bir parçası olduğunu gözler önüne sermektedir. Gerek bilimsel, gerekse siyasal alanlarda kendisine yer edinen küreselleşme kavramı kendisine belli bir taraftar kitlesi yaratırken bunun yanında karşıt bir kitleyi de diğer tarafına almış bulunmaktadır. Bu bağlamda küreselleşmenin birden çok boyutu olduğu yadsınamayacak bir durumdur.

Küreselleşme toplumun kültürel, siyasi ve ekonomik alanlarda geçirdiği dönüşümün bir ifadesidir (Nedjalkova 2003: 31). Toplum hayatının bir çok yönden içerisine girmiş bir kavram olan küreselleşme kendisine bir çok ayrı açıdan bakılma gerekliliğini de beraberinde getirmektedir. Küreselleşme, özellikleri açsından sadece belli bir toplumun olaylara yaklaşımını etkilememekte; aksine genel bir yaklaşımı beraberinde getirmektedir. Bu açıdan küreselleşme ulusal bir kavramdan çok uluslararası boyutları olan bir kavramdır.

Küreselleşme sürecinin bu noktaya gelmesinde birçok faktör tarihsel süreç içerisinde etkisini göstermiştir. Etkili olan bu faktörleri üç ana grupta toplamak mümkündür. Bu gruplardan birincisi ekonomik faktörler olarak nitelendirilebilirken, ikinci faktör teknolojik gelişmeler ve üçüncü faktör de ideolojik yaklaşımlar olarak sıralanabilir (Bozkurt 2000: 26). Bütün bu faktörlerin bir araya gelmesi küreselleşmenin insan hayatındaki yeri ve önemini artırmış özellikle teknolojik faktörlerin son yıllardaki etkisiyle de son derece hızlı bir süreç kendisini göstermiştir.

Küreselleşme, bu anlamda farklı bakış açılarıyla tanımlanabilir, ülkeler arasındaki ilişkilerin yaygınlaşması ve gelişmesi, ideolojik ayrımlara dayalı kutuplaşmaların çözülmesi, farklı toplumsal kültürlerin, inanç ve beklentilerin daha iyi ancak, birbiriyle bağlantılı olguları içerdiği, bir anlamda maddi ve manevi değerler çerçevesinde oluşmuş birikimlerin milli sınırları aşarak dünya çapında yayılması olarak tanımlanabilirken (Özdemir 1998: 171); ekonomik, sosyal, kültürel oluşumların ve bunların sonuçlarının ulusal sınırları aşarak dünya geneline yayılmasıyla birlikte, ekonomik temelde küreselleşme dünya üzerindeki büyük devletlerin kendilerine pazar bulma yolundaki çabalarının bir sonucu (Başkaya 1999: 107-110) olarak da tanımlanabilir. Her iki bakış açısında da küreselleşme uluslararası bir kavram olarak karşımıza çıkmakla birlikte çok boyutlu bir kavram özelliği de göstermektedir.

Küreselleşme, sıkça kullanıldığı alanlarda artık kendisine çok önemli bir yer edinmiş ve değerlendirmelerdeki orta noktayı sıkça kendisine ayırır hale gelmiştir. Dar anlamıyla, piyasa hareketlerinin dünyanın bütününe yayılma etkisi olarak ifadelendirilebilecek olan küreselleşmenin özellikle teknolojik gelişmelerin doğrultusunda dünyayı bir finans piyasasına çevirdiği görülmektedir. "BM İnsani Kalkınma Raporu (HDR)' ına göre her gün 1.5 trilyon dolardan fazla para el

değiştirmektedir (Bozkurt 2000: 29)". Bununla beraber küreselleşme sadece finansal bir olgu olarak görülmemelidir. Çünkü "küreselleşme ekonomik olduğu kadar siyasal, teknolojik ve kültürel bir olgudur (Giddens 2000: 23)".

Küreselleşme farklı bakış açılarıyla incelenebilir. Ancak esas olan, onun varolduğu ve farklılığıdır. Küreselleşme insanoğlunun etkileşim içinde bulunma ve tecrübe kazanma arzularına özgü ve doğaldır (Nedjalkova 2003: 12). İnsanoğlu toplum içerisinde varlığını sürdüren bir yapıya sahip olduğu için toplumun etkilendiği bütün kavramlarından dolaylı ya da direk olarak etkilenmektedir.

Kavramsal açıdan bakıldığında küreselleşme bazı kavramlarla iç içe girmiştir, bunun bir sonucu olarak da evrenselleşme kavramıyla çoğu zaman karıştırılmaktadır. Oysa ki evrenselleşme ve küreselleşme aynı anlama gelen şeyler değildir. Küreselleşme daha çok teknoloji, pazar, kültür, siyaset turizm ve iletişimin dünya çapında olmasını ifade ederken, evrensellik ise değerlerin ve insani özgürlüklerin ifadesidir (Baudrillard 2000: 119). Bu açıdan insanların ve oluşturdukları toplumların farklı kavramlarla yerini bulması bir gereklilik olarak kendisini göstermiştir. Yani bir bütün olarak küreselleşme dünyanın somut yapılanmasıyla ilgilidir. Bu düzen içerisinde yaşanan bir dizi gelişme bu kavram tarafından karşılanabilir (Robertson 1999: 92). Belirli bir sistem içerisinde yer dünya üzerindeki devletler küreselleşme sürecinde birbirlerinden etkilenerek dairesel bir düzen içerisinde bu süreci sürekli çevirmektedir bu noktada küreselleşmenin devletler arasındaki bağlantıyı sağlayan belli bir temel noktası vardır.

Küreselleşme kavramının genel olarak üzerinde durulan temel noktası dünyada meydana gelen teknolojik, bilimsel, ekonomik ve ticari gelişmelerin dünya sistemini oluşturan bütün devletler ve toplumlar arasında bir çok bağlantı oluşturmasıdır. Bunun sonucunda dünya toplumlarının herhangi birinde meydana gelen bir gelişme veya olaylar çok uzak bölgelerde yaşayan diğer toplumlarda da etkili olabilmektedir (Gözen 2004: 70-74).

Küreselleşme temel olarak toplumsal değişmeleri ifade eder. Bu değişmeler siyasi, toplumsal ve ekonomik alanlarda kendini gösterir. Siyasi anlamda kavram, ulus-devletin rolündeki değişmelerle gözükürken, toplumsal anlamda ise tüketim kültürünün ortaya çıkması ve kitle iletişim araçlarının toplum kültürünü homojenleştirmesiyle

yerini alır. Ekonomik bağlamda ele alınacak olursa küreselleşme, kapitalizmin dünyayı etkisi altına alma çabasıdır diyebiliriz (Erkızan 2004: 61).

Bu doğrultuda bakıldığında ulusal sermayenin yerini daha çok uluslar arası sermayenin alması ve serbest pazar anlayışının ortaya çıkması küreselleşmenin tabii bir ekonomik sonucu olarak görülebilir (Yetim 2002: 130). Ekonomik alanda kendisini etkili bir şekilde göstermesinin başlıca sebeplerinden bir tanesi de finans piyasalarının yeni pazar arayışlarının beraberinde yeni teknikleri de getirme zorunluluğu olmuştur. Yeni alanların ele geçirilmesinde artık teknoloji, iletişim ve enformasyon akışının da çok önemli olduğunu göz önünde bulunduran sermaye sahipleri küreselleşmenin nimetlerinden faydalanmayı göz ardı etmemiştir.

Ekonomi küreselleşmenin en önemli boyutlarından biridir. Birden fazla ülkede faaliyet gösteren ve devletin payının bulunmadığı şirketler olan çok uluslu şirketlerin hızla yayılması bu etkilerin tetikleyicilerinin başında gelir. Tüm bu etkileşimlerin sonucu olarak toplumların birbirleriyle sıkı bir benzeşim sürecine girdiğini söyleyebiliriz (Gözen 2004: 80-84).

Küreselleşmenin ekonomik temele dayandırılarak ifade edilmesindeki bir diğer anlayış da artık dünya üzerinde politikanın değil, küresel piyasanın daha çok söz sahibi olduğu görüşüdür bu görüşe göre küresel piyasa mekanizması toplum içinde hükümetlerden daha yüksek rasyonaliteye sahiptir. Bunun sonucunda da politikacılar toplumsal hayattaki rollerini ve etkilerini yavaş yavaş kaybetmektedir. Bu durum küreselleşme süreciyle birlikte ortaya çıkmıştır (Giddens 2000: 56). Temelde ekonomik gelişmelerin ortaya çıkardığı bu durum artık toplumsal boyutlarını da iyice açığa çıkartmakta ve küreselleşme kavramının toplumsal değişimleri ne derece etkilediği gözler önüne serilmektedir.

Ekonomik boyutta yaşanan küreselleşme sonucunda bir takım sonuçlar göze çarpmaktadır. Öncelikle büyük firmaların ve devletlerin dünya pazarındaki payları artmaktadır. İkinci olarak, belirli tüketim kalıpları yaratılmakta ve bunun sonucunda da çok uluslu şirketler az gelişmiş ülkelerde kendi mallarını daha rahat pazarlama imkanını bulmaktadır. Sonuç olarak ekonomik ve ticari faaliyetler, egemen unsurların istediği biçimde ve yönde oluşmaktadır (Manisalı 2003: 3-9).

Toplumsal açıdan küreselleşmeye yaklaşıldığında aslında bir bütünleşme ve farklılıkların en aza indirgenmesi gibi gözükse de temelde bir bütünleşmeyi değil, farklı kültürler, farklı uygarlıklar ya da bölgeler arasında yeni çatışmaları beraberinde getirecek gibi bir görüntü ortaya çıkmaktadır. Bu durumun başlıca nedeni de dünya ekonomisindeki eşitsizlikler olarak gözükmektedir (Bozkurt 2000: 22). Toplumsal etkilerin temelinde yatan ekonomik değişimler küreselleşmenin toplum hayatında çok derinden ve sarsıcı şekilde kendini hissettirmesinde de baş rolü oynamıştır.

Ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan toplumları etkileyen küreselleşmenin bir diğer önemli yanı da enformasyon alanındaki etkinliğidir. Yukarda saydığımız alanlarda hızlı etki göstermesi ve derin nüfuz etmesi küreselleşmenin enformasyon alanında gösterdiği başarının da bir sonucudur.

Küreselleşme sürecinin beraberinde iletişim kavramı da küreselleşme olgusunu destekleyen unsur olarak ortaya çıkmış ve kitle iletişim araçları bu ilişkinin en önemli noktası hatta olmazsa olmaz şartı olarak kendini göstermiştir. (Özdemir 1998:17).

Ekonominin, küresel kültürün ve tek uygarlığın dünya üzerinde kendini gösterdiği bu zamanda, küresel bilgi toplumu olarak adlandırılan ve bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle kendini gösteren bir oluşum ortaya çıkmaktadır. Özellikle sayısal alandaki gelişmeleri kullanan bu oluşum dünyamızı bir örümcek ağı gibi sarmakta bununla beraber iletişim ve bilişim alanlarında da tüm hızıyla ilerlemektedir (Baudrillard 2000: 143). Dünya çapında bir şebeke haline gelmiş olan enformasyon ağı insanların bilgi edinme sürecini hızlandırmakta bu sayede de kendisini kullanan kaynaklara inanılmaz bir avantaj kazandırmaktadır.

Son dönemde enformasyon alanında yaşanan ve devrim niteliği taşıyan gelişmeler küresel sermayenin dikkatini bu alana da çekmiş ve hızla etkisini göstermesini sağlamıştır.Enformasyon alanında yayılım gösteren sermaye sahipleri gelecekte bu alanın günümüzdekinden çok daha etkili bir pazar olacağını biliyorlar (Baudrillard 2000 : 144).

Yirminci yüzyıldaki iletişim devrimi pek çoklarının beklentisinin çok ötesine geçerek yaşam biçimlerinde uzun vadeli ve geriye dönülmesi olanaksız değişiklikler

yaratmıştır. İletişim devrimi sözlü kültürün egemen olduğu toplumlardan birbirinden pek çok açıdan farklı ve karşılıklı olarak birbirlerini etkileyen kitle iletişim araçlarının varolduğu toplumsal yapılanmalara geçişi olanaklı kılmış; kıtalar arası mesafeleri son derece kısaltarak adeta yok etmiş; eski ulusal sınırlar ve ulusal egemenlik gibi kavramların anlamlarını yitirmesine yol açmış; yer, mekân farklılıklarını ve uzaklıklarını yok ederek öğrenmeyi herkes için mümkün kılan yeni eğitim teknolojilerinin gelişmesine neden olmuştur. Yine iletişim devrimi insanların beklentilerini ve gerilimlerini artırarak, kitle kültürlerinin gelişmesini ve yaygınlaşmasını sağlayarak, toplumsal ve siyasal hareketliliğe ivme kazandırmış ve toplumda bütünleşmenin gerçekleştirilmesine önayak olmuş ve gelişmiş ülkelerde enformasyon toplumunun gelişini haber vermiştir (Kaplan 1991: 347).

Enformasyon akışının küresel dünya üzerinde son derece hızlı bir şekilde dolaşmaya başlaması bu alandaki devletler arası eşitsizliği de ön plana çıkartmıştır. Bu durum sonucunda güçlü ülkeler için enformasyonun dünya genelinde hiçbir engelle karşılaşmadan dolaşması yaşamsal bir önem arz ederken, azgelişmiş ve nispeten güçsüz olan ülkeler için bu durum kendilerini korumaları gereken bir hal almıştır. (Kaypakoğlu 2004:34). Aynı dünya üzerinde varlıklarını sürdürmek zorunda olan bu ülkeler aralarındaki güç dengesizlikleri sonucunda enformasyon akışından farklı şekillerde etkilenmeye başlamış ve bu da bu iki ayrı kutup arasındaki dengesizliklerin daha da artması sonucunu doğurmuştur.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin yanı sıra az gelişmiş ülkelerin de iletişim sisteminde yer alması zorunluluğu, beraberinde dengesizlikleri de getirmiştir. Batı toplumlarındaki insanlar, üçüncü dünya ülkelerinde olan biten olaylar hakkında bildikleri şeyleri genellikle batıdaki gazeteciler aracılığıyla öğrenmektedir ve üstelik bunlar da son derece yetersiz kalmakta hatta çarpıtılmaktadır (Kaplan 1991: 144). Küreselleşmenin bu tür etkileri artık kendisini fazlasıyla hissettirmeye başlamış ve özellikle iletişim teknolojilerinin bu süreci ne kadar hızlandırdığı da gözler önüne serilmiştir.

1.2. Küreselleşmenin Tarihsel Süreci

Günümüzde küreselleşme kavramıyla ilişkilendirilen süreçler her ne kadar bazı kesintilere uğramışsa da, bu kavram gelişim sürecini birkaç yüzyıldır devam ettirmektedir; bununla birlikte küreselleşmenin tartışmaların temel noktasına yerleşmesi daha çok yakın dönemlerde gerçekleşmiştir (Robertson 1999: 21). Bilgi akışının hızlanması ve insanların artık kendilerinden binlerce kilometre uzakta gelişen olayları anında öğrenebilmesi bunun en önemli göstergelerinden biridir.

Küreselleşmenin insanoğlunun hayatına girmesi beklenmeyen bir süreç değildi. Bunu insanlar kendi eylemleri ve bir bakıma da istekleri sonucunda ortaya çıkardılar. Ne kadar eskiye dayanırsa dayansın küreselleşme sonuçta insanların kendilerine daha fazla fayda sağlama istekleri sonucunda karşımıza çıktı. Bu sürecin tetiklenmesinde rol oynayan bir çok kavram vardır bunların karşımıza en fazla çıkanları ise pazar, finans, teknoloji, siyaset gibi insan hayatının temel noktalarıdır (Bercher ve diğerleri 19-2002: 20).

Dünya üzerinde esen değişim rüzgârı 21. yüzyılla birlikte hız kazanmış ve şiddetini artırmıştır. Bu değişim rüzgârı kendisine katılanları beraberinde götürmekte geride kalanları ise dışlamaktadır. Rüzgâr iki boyutta esmektedir. Bir yanda teknolojik devrim sayesinde haberleşme diğer yanda ise serbest piyasa ekonomisiyle birlikte ekonomik alanda. Bu iki oluşum sonucunda da dünyadaki ideolojik kutuplar şekillenmekte ve dünya küresel bir köy haline gelmektedir (Kazgan 2000: 21). Toplumların bu süreçten etkilenmesi her ne kadar farklı düzeylerde olsa da sonuçta etkilenme süreci her toplumda yaşanmaktadır. Gerek teknolojik ilerleme, gerekse siyasi güç bakımından farklı özellikler gösteren toplumlar küreselleşme süreçlerini kendi açılarından olumlu veya olumsuz şekilde hissetmektedir. Bu gelişim belirli tarihsel süreçlerden geçmiş ve günümüze yansımıştır.

İlk uygarlıklardan günümüze kadar insan uygarlığının gelişme boyutuyla paralel olarak kendisini şekillendirmiş olan küreselleşme az ya da çok her dönemde etkilerini göstermiştir. Bununla beraber özellikle insanların örgütlü ticari faaliyetlerinin arttığı dönemlerde küreselleşme artık sistematik bir biçimde ortaya çıkmış ortaçağ ile birlikte etkisini daha da artırmıştır. Her ne kadar, ticari faaliyetler en eski uygarlıklara kadar

dayansa da; özel korporatif kurumların ortaya çıkışı ve sınır ötesi ticari faaliyetler ortaçağ ile birlikte başlamıştır (Hirst ve Thompson 1996:44).

18 . yüzyılda başlayıp 19. yüzyıl ortalarına kadar süren sanayileşme sürecinde fabrikaların üretime girmesi ve seri üretimin artmasıyla birlikte sermaye büyümüş, yeni pazarlar ortaya çıkmıştır. Alet ve makinelerin gelişmesi daha çok üretim ve hızlı tüketimi beraberinde getirmiştir. Yani sanayi devrimiyle birlikte, tahakküm insanları çalışma aracı durumuna getirmiş ve sistemin gelişiminde önemli bir rol oynamıştır (Aydoğan 2000:79-82). İşçi sınıfının ortaya çıkmasıyla birlikte üretim artık kitlesel bir olgu haline gelmiş ve ticari faaliyetler bütün bir toplumun yaşam şeklini belirlemeye başlamıştır.

19. yüzyılla birlikte kitlesel üretimin hızla gelişimi, toplumlar arasında coğrafi olarak bir tür bağ dokusu oluşturdu. Kentler ve kasabalar şirketlerin isimlerini alarak onların gelişim şekline göre yerleşimlerini planladılar. Bu süreçle birlikte küreselleşmenin insan yaşamına artık yön vermeye başlaması gözlerden kaçamaz bir durum haline gelmiştir (Mc Luhan ve Povers 2001:148).

Özellikle ekonomik alanda çok uluslu şirketlerin ortaya çıkması sonucunda dünya üzerindeki gerek ekonomik gerekse siyasal faaliyetler çeşitlilik kazanmış ve sadece ulusal politikalar değil daha çok uluslar arası politikalar ve stratejiler etkili olmaya başlamıştır. Sanayi devrimi, çok uluslu şirketlerin ortaya çıkmasındaki en önemli belirti olmuştur. 1870 sonrasındaki teknik ve örgütsel gelişmeler sonrasında ticari şirketler yerel pazarların yanı sıra yurtdışındaki pazarlarla da ilişki içine girmiştir. (Hirst ve Thompson 1996:45-47). Uluslar arası çaptaki Pazar faaliyetleri sonucunda birbirini az tanıyan ya da hiç tanımayan toplamlar da ilişki içerisine girmiş ve dünya üzerindeki kültürel çeşitlilikler birbirlerini etkilemeye başlamıştır.

Sanayileşmiş toplumlarda toplumsal doku yeni baştan şekillenmeye başlamış, rol ve işlevler değişmiş ve uluslar arası ilişkiler süreciyle birlikte bütün toplumlar birbirlerini etkilemeye başlamıştır. Toplumsal değişimler ekonomiye bağımlı kurumların oluşturduğu toplumlarda küreselleşmeyle birlikte kaçınılmaz hale gelmiş ve ilişki içinde bulunulan toplumlar birbirlerini etkilemeye başlamıştır (Güneş 1996:35-38).

Bu sürecin daha da belirginleşmesi ve sanayi devriminin toplumlar üzerindeki etkileriyle gelişim süreci daha da hızlanmış ve sanayi devrimiyle birlikte küreselleşme kavramı da dünya çapında yayılmaya başlamıştır. Özellikle 17 ve 18. yüzyılda büyük kolonilere sahip ülkelerin ticari firmaların devlet himayesi sonucunda gelişmesi ve bunların genellikle toptancılık usulü ticari faaliyetleri başlatması bu süreçte en önemli nokta olarak karşımızda durmaktadır (Hirst, Thompson 19996:48). Özellikle ekonomik gelişmelerin tetiklediği bu süreç toplumsal değişimlerle beraber uluslar arası boyutlarda kendini göstermeye başlamış ve hızlı bir artış süreciyle günümüze kadar gelmiştir.

Küreselleşme süreci, günümüzde artık enformasyon akışındaki gelişmelerle birlikte yayılım hızındaki son noktaya ulaşmıştır. Bilgisayarların günümüzde her eve girebilmesi ve enformasyonun neredeyse ışık hızıyla bu evlere ulaşması sonucu küreselleşme artık toplumları değil bireyleri de etkisi altına almış bulunmaktadır (Mc Luhan, Povers 2001:150-156). Enformasyon alanındaki teknolojik gelişmeler daha önceki gelişmelerde de olduğu gibi toplumlardan toplumlara farklılık göstermektedir.

Küreselleşmenin dünya çapında etkili olabilmesinin en önemli nedenlerinden biri teknolojik gelişimdir. Hem iletişim alanında hem de üretim alanında yaşanan teknolojik gelişmeler paralel bir işleyişle küreselleşme sürecini hızlandırmıştır (Zengingönül 2004: 73-77). Teknolojik gelişmelerle birlikte iletişim alanındaki gelişmeler de hızını artırmış ve küreselleşme sürecinde kendisine yer edinmiştir.

İletişimin küreselleşmesi olarak nitelendirilen bu süreç, tarihsel gelişim açısından küreselleşmenin geldiği son nokta olarak nitelendirilebilir. İkinci Dünya Savaşının telekomünikasyon alanında yarattığı zorunlu değişikliklerle birlikte günümüze kadar gelişimini hızla sürdüren bu alan kültürel sistemlerin birbirlerini daha çok etkilemesini sağlamıştır. Böylece sözü edilen teknolojiler;

- *Toplumlararası teknolojik köprüler kurarak, geçirdikleri bilgi ve enformasyonla, yerel, ulusal, uluslar arası birleşme ve ayrımlaşma zeminleri oluşturmaktadır.*

- *Uluslar arası iletişim kanalları birçok alanda etkileşimi uluslar arası alana çekmiştir. Örneğin eğitim, kültür, pazarlama,.. vb. alanlar, uluslar arası aktörlerin etkileşimi bu yolla artırmıştır.*

- *Bu iletişim kanallarıyla çeşitli konularda uluslar arası veri ve bilgi paylaşımı artmıştır.*

- *Bilgi ya da enformasyon genellikle merkez ülkelerde üretilmektedir. Ancak merkez endüstrileşmiş ülkeler kadar, gelişmekte olan ülkelerde daha çok tüketici olarak bu alana bağlanmıştır.*

- *Merkez (kuzey) ülkeler ile çevre (güney) ülkeleri oluşturan gelişmekte olan ülkeler arasında paylaşılan etkileşim alanlarında bilginin stratejik önemi artmaktadır. Bu nedenle güney ülkelerde de giderek bu teknolojiler, daha yaygın kullanılmakta ya da gereksinim artmaktadır. Ancak kullanımın yaygınlaşmasında merkez ülkelere göre sınırlılıklar söz konusudur.*

- *Gelişmeler bilgi teknolojilerinin inisiyatifinden çok, "yeni dünya düzeninin" yani (uluslar arası sistemin) bu teknolojileri küresel alanda yönlendirir hale gelmesinden kaynaklanmaktadır* (Önür 2002: 143-144).

Teknolojik gelişmeler bireyler üzerinde tıpkı sözcükler gibi metafor etkiler yaratmıştır. Yani benzer şekilde, kullanıcıyla çevresi arasında yeni ilişkiler kurulana kadar kullanıcıyı dönüştürmüşlerdir (McLuhan ve Povers 2001: 30-33). Özellikle bireylere doğrudan ulaşmayı hedefleyen iletişim alanındaki gelişmeler bu etkiyi çok daha hızlı bir şekilde ortaya koymuşlardır.

Genellikle Kuzey'de yoğunlaşmış olan gelişmiş ülkeler ile Güney'de yoğunlaşan az gelişmiş ülkeler arasındaki kutuplaşma yüzyıllar boyunca devam eden emperyalizmin tarihi bir sonucu olarak karşımızda durmaktadır. Küreselleşme süreci bu durumu daha da belirgin bir hale getirdi (Brecher ve diğerleri 2002: 80).

Azgelişmiş ülkeler küreselleşme kavramının ortaya çıkardığı etkilere duyarlılıklarından ötürü, yeni teknolojiler konusunda iç güdüsel bir tepkiyle daha

tutucudurlar. Bunun tersi olarak gelişmiş ülkeler ise çabuk kâr getirecek potansiyelde olan her şeyi benimseme ve olumsuz etkilerini görmezden gelme eğilimindedirler (McLuhan ve Povers 2001: 118-122). Özellikle ekonomik anlamda güçlülüklerini devam ettirmek zorunda olan gelişmiş ülkeler bu sebeplerden dolayı küreselleşme sürecinde daha fazla yer edinmiş ve bu durumun doğal bir sonucu olarak da küreselleşme onların biçimlendirdiği şekilde bir gelişim göstermiştir. Bu durum günümüzde iletişim teknolojilerinin ülke bazında ne ölçüde elde edilebildiğiyle doğru orantılıdır.

Özellikle maddi güçle elde edilebilecek teknolojik imkanlar gelişmiş toplumlar için çok rahat sağlanabilmekteyken; diğer toplumlar için hayal bile edilemeyecek bir durumdur. Bu noktada kitle iletişim araçları tek tek bireylerin toplumun genelinde tartışılan konularda karar verme süreci içerisinde yer almalarını sağlamakta ve böylece kamusal bir alan ortaya çıkartmaya başlamaktadır. Bu durum daha çok endüstri toplumu olarak da adlandırabileceğimiz batı toplumu için geçerli olmuş ve bu noktada önemli rol oynayan basın, kapitalist sistemin bir parçası haline gelmiştir (Önür 2002: 85). Üçüncü dünya ülkeleri olarak nitelendirdiğimiz daha az gelişmiş toplumlarda ise bu enformasyon akışı batı toplumlarındaki kadar rahat olamamakta ve bu durum bir takım eşitsizliklere yol açmaktadır.

1.2.1. Küreselleşmenin Doğuş Süreci

Küreselleşmenin başlangıcı konusunda farklı yaklaşımlar söz konusudur. Bu farklılıklar da küreselleşme kavramına farklı yaklaşımlar olmasından kaynaklanmaktadır (Gözen 2004:85). Küreselleşme kavramının literatürde kendine yer bulması her ne kadar son yüzyıl içerisinde olsa da kürselleşmenin temellerini insanlığın topluluklar halinde yaşamaya başladığı dönemlere dayandırabiliriz.

Küreselleşmenin tarihsel gelişiminde gösterilen bir çok başlangıç noktası vardır. Bu tarihsel süreçler içinde en eskiye dayananı insanların topluluklar halinde yaşamaya başlamasıyla birlikte iletişime geçtikleri dönem olarak gösterilebilir bu varsayıma göre insanlar iletişime göçerek küreselleşme sürecinde başlatmış olmaktadırlar. Bir diğer varsayımda göre küreselleşme, ilk insanların Afrika'dan çıkarak dünyanın diğer bölgelerine göç etmesiyle başlamıştır. Bu yaklaşıma göre göç eden topluluklar uzun

yolculukları sırasında beraberlerinde kültürlerini, geleneklerini, fikirlerini ve ürünlerini de getirmiş; göç boyunca karşılaştıkları diğer topluluklarla etkileşim içerisine girmişlerdir bu yolla da kültürel, ekonomik ve sosyal küreselleşmenin önünü açmışlardır (Zengingönül 2004:19).

Küreselleşme bir süreç olarak kendisini insanlığın uygarlıkları kurduğu ilk dönemlerde gösterir. Bu doğrultuda küreselleşme bir ihtiyaç ve tarihi eğilim olarak görülebilir. Toplumun; oymak, ilçe, devlet ve ulusal devlet gibi yapılanmalarını takiben küreselleşme toplum yapısının doğal bir sonucu olarak ortaya çıkar (Nedjalkova 2003:39). Daha organize olan toplumların kurdukları medeniyetler de küreselleşme sürecinde kendi yerlerini almışlardır bu medeniyetlerden en önemlileri Yunan ve Roma medeniyetleridir. Eski Yunan sömürgeciliği ve bundan etkilenerek kurulmuş olan Roma Medeniyeti bizzat manevi etkileri olan siyasi gelişmelerdir. Bu medeniyetler dünya üzerine yeni bir düzen ve beraberinde yeni ilişkiler getirmiş ve kendi kurallarını taşımışlardır. Bütün bunların sonucunda kendi dönemlerinde lider konumunda olan bu medeniyetlerin kendi varlıklarının temel dayanağı olan kültürlerini yayma misyonunu amaçladıkları da şüphesizdir (Nedjalkova 2003:40). Dünya üzerinde hakimiyet kurma amacını güden bütün medeniyetler yaşamlarının devamını sağlayabilmek için kültürlerini yaymak zorunda olduklarını anlamış ve bu doğrultuda hareket etmişlerdir.

Tam olarak küreselleşme süreci olarak nitelendirmek güç olsa da bu dönemlerde yaşanan gelişmeler sonuç olarak günümüz toplumlarını etkilemiş ve geldiğimiz noktada bir başlangıç olarak yerini almıştır. Tarihsel bir süreç içerisinde bakıldığında küreselleşme aslında ilk insan topluluklarının kurulmasıyla başlamıştır ancak bu süreç içerisinde kavramın hangi noktada hızlandığı sorusu önem kazanmaktadır. Özellikle teknolojik gelişmelerle birlikte yaşanan uluslar arası ticari faaliyetler küreselleşmenin de durağan seyrini tersine çevirmiş ve hızlı bir gelişmeye neden olmuştur. Ortaçağla birlikte Avrupa'da özel korporatif kurumlar tarafından yürütülen ticari faaliyetler kendisini göstermeye başlamıştır. Bazı Avrupa devletlerince kurulan Tüccarlar Birliği Avrupa'daki ticari faaliyetleri organize etmiş ve Kuzey Avrupa ülkeleriyle Güneydeki ülkelerin arasındaki ticari gelişmeye neden olmuştur (Hırst ve Thompson 2003:44-45). Her ne kadar Avrupa kıtasıyla sınırlı bir ticari faaliyet olsa da bu organizasyonlar, ilerleyen yıllarda deniz aşırı ticari faaliyetlerin temelini 14. yüzyılda atmış olarak ve

Avrupa ülkelerinin arasındaki etkileşimi artırmış böylece küreselleşme sürecindeki yerini almıştır.

Bir anlamda yeryüzünün küçülmeye başlaması olarak da nitelendirebileceğimiz küreselleşmenin tam olarak hangi dönemde ortaya çıktığı kesin verilerle ortaya konamamaktadır. Bununla birlikte insanoğlunun 16. yüzyılla birlikte deniz yoluyla dünyayı dolaşmaya başlaması beraberinde sermaye, mal ve hizmetlerin de dünya çapında yaygınlaşmasına neden olmuştur. 18. yüzyıl ve takip eden dönemlerde uluslar arası çapta yaygınlaşan ticaret büyük önem kazanmıştır (Aydın ve diğerleri 2002: 11-12). Özellikle coğrafi keşiflerin hız kazanmasıyla birlikte yeni kıtaların keşfedilmesi ve o güne kadar varlığından dahi haberdar olunmayan toplumlarla karşılaşılması hem ticari hem de kültürel açıdan toplumların dışa açılmasını gerektirmiştir. Keşifler çağıyla birlikte kendisini gösteren sömürgecilik anlayışı Avrupalıların denizaşırı ülkeleri keşfetmesine neden olmuş ve bu ülkeler ticari, dini ve kültürel amaçlar için kullanılmıştır. Bu süreçler beraberinde toplumların birbirleriyle etkileşimini getirmiştir. Bu süreçte etkin olan nedenler ise gemi yapımı teknolojisi, denizcilikteki gelişmeler, silah teknolojisinin ilerleyişi ve iletişim ile ulaşım alanındaki yeniliklerdir (Gözen 2004:86).

Bütün bu gelişmelerin sonucunda Avrupalı devletlerin kendilerine dış pazarlar araması bir bakıma küreselleşmenin insanlık tarihinde binlerce yıldır devam eden yolculuğuna ivme kazandırmıştır. Yeryüzünün küçülmeye başlamasına tam olarak bir tarih verebilmek mümkün olmasa da Avrupalı devletlerin deniz ticaretini başlatması, sermayeyle birlikte mal ve hizmetlerin de dolaşımının artması Avrupalı ülkelerin gittikçe güçlenmesine ve yayılan bir birlik oluşturmasına neden olmuştur (Aydın, ve diğerleri 2002:11-15). Keşfedilen coğrafyalardaki ülkelerin ticari, kültürel ve siyasal açıdan sömürgeleştirilmesiyle birlikte toplumlar arası iletişim hızlı bir şekilde artmış ve dengeli bir şekilde olmasa da bir takım etkileşimler boy göstermeye başlamıştır.

İnsanlığın ilk toplulukları kurmasıyla birlikte başlayan küreselleşme süreci ilk sıçrama noktası olarak 16. yüzyılda yaşanan coğrafi keşifleri seçmiştir. Coğrafi keşiflerin sonucunda bir çok toplum birbirleriyle etkileşim içerisine girmiş, daha önce hiç bilmedikleri şeyleri öğrenmiş, daha önce hiç tanımadıkları toplumları tanımış ve daha önce hiç görmedikleri yerleri görmüşlerdir. Toplumlar üzerinde bu kadar büyük

etkisi olan coğrafi keşifler küreselleşmenin hızını oldukça artırmış ve bir sonraki sıçrama noktasına kadar o hızda taşımıştır.

1.2.2. Sanayi Devrimi Sonrası Süreç

18. yüzyılın ikinci yarısıyla 19. yüzyılın ilk yılları arasında bir seri buluşun, enerji, tekstil, demir, çelik ve ulaştırma üretimlerini etkilemek yoluyla İngiltere'nin üretim karakterinde meydana getirdiği yapısal değişme olarak nitelendirebileceğimiz sanayi devrimiyle ilgili kesin tarih vermek mümkün olmamakla beraber 1760 ile 1829 arasındaki dönemde yaşandığı kabul edilmektedir. 1769 tarihine kadar olan dönemde, ekonomik faaliyet, tarım ve ekonomi olarak iki ana akım üzerinde toplanmış bulunmaktaydı. Bu tarihe kadar ekonomik hayatın ana faktörleri, köylü, , lonca, tüccar mensubu gibi kimseler olarak nitelendirilmekteydi. Günümüzde işçi kesimi olarak nitelendirilen bir sınıf henüz yoktu. Zenginlerin çoğu servetini bir şey imal etmekle değil, ticaret, nakliyat ya da borç para vermekle yapmışlardı.

Sanayi Devrimi'nin Kara Avrupası'nda değil de İngiltere'de başlamasının nedenlerini anlayabilmek için İngiltere'yi Avrupa'nın birçok ülkesinden ayıran farkları incelemeliyiz. Bunlardan birincisi, İngiltere'nin bu ülkelere göre daha zengin oluşudur. Bir yüzyıl süren keşifler, esir ticareti, korsanlık, ticaret ve savaşlar, İngiltere'yi dünyanın en zengin devleti haline getirmiştir. İngiltere'deki zenginlik, yalnız asillerin elinde değildi; ortanın üstünde geniş bir ticaret burjuvazisine yayılmıştır.

İkincisi, İngiltere, feodal toplumdan ticari topluma başarılı bir geçişe sahne olmuş ve toprağa dayanan eski kuvvetle, paraya dayanan yeni kuvvet arasında çıkar çatışmaları olmasına karşılık, İngiltere'yi yönetenler, piyasa ekonomisine karşı çıkmak yerine, oradan gelen taleplere uyma yolunu seçmişlerdir.

Üçüncüsü, İngiltere'nin fen ve mühendislik alanındaki çalışmaların en büyük destek ve teşvik bulduğu yer olmasıdır. Bunlardan başka, kömür ve demir yataklarının zenginliği, icatları tespit eden ve koruyan milli bir patent sisteminin kurulmuş olması gibi nedenler de sayılabilir. Ancak bütün bu faktörleri harekete geçiren, bir grup yeni insanın iktisat sahnesine çıkmasıydı. Yeni insanlar her şeyden önce müteşebbistir.

Sanayi Devrimi'nin etkileri, üretimi arttırması ve uzun dönemde iktisadi refahı

geliştirmesidir. Sanayi Devrimi, fiziki sermayenin genişlemesine ve emek verimliliğinin geniş çapta artmasına yol açan bir süreçtir (http://bucatarih.com).

Bu değişimin rüzgarı aslında iki boyutta esmektedir bir yanda teknoloji devriminin haberleşmede yarattığı olağanüstü hızlanma ve alan genişlemesi yer alırken diğer boyutta ekonomik anlamda yeni olanakların ve üretim biçimlerinin ortaya çıkması (Kazgan 2002:21).

18. yüzyılın ortalarında kendini gösteren sanayi devrimi toplumsal alanda son derece derin etkiler yaratmıştır. Kendini ilk olarak Batı toplumunda gösteren bu süreç zamanla geniş bir yayılım göstermiş ve toplumların yaşam şekillerinde köklü değişiklikler yaratmıştır. Özellikle üretim ve ulaştırma alanlarında etkilerini ortaya koyan bu süreç toplumları makineleşmeye yönlendirmiş ve nüfusun hızla artmasına neden olmuştur. Bütün bunların doğal bir sonucu olarak toplumlar arası etkileşim de hızlı bir şekilde artmış ve küreselleşme süreci durağan seyreden süreçten daha etkin bir sürece girmiştir. İletişim alanında yaşanan gelişmeler ve sanayileşmenin beraberinde getirdiği yeni buluşlar enformasyonun daha hızlı bir şekilde akışını sağlamış ve bilgiler artık çok daha hızlı bir şeklide yayılır olmuştur.

Makineleşmeyle birlikte geliştirilen kimi teknikler, önemli toplumsal değişimleri beraberinde getirmiştir. Bu gelişimden önce bilgiye ulaşmak insanlar için ulaşılması güç bir durum iken, yaşanan gelişmelerle birlikte artık bir çok insan bilgiye daha rahat ulaşabilir hale gelmiştir. Dünya toplumlarında yaşanan değişimler, gelişmeler artık diğer toplumlar tarafından da takip edilir bir hale gelmiş ve toplumlararası iletişim çok daha yüksek bir seviyeye taşınmıştır (Kaplan 1991: 14-17). Bu durum küreselleşme sürecinin hızlanmasında çok önemli bir rol oynamıştır. Toplumların birbirlerinden daha kolay haberdar olabilmeleri beraberinde daha kolay etkilenmelerini ve kültür alışverişini de getirmiştir.

Sanayi devrimini yakından yaşayan Batılı ülkeler önceki dönemlerde ele geçirdikleri sömürge toplumlarının kültürel farklılıkları sanayileşme süreci sonrasında daha rahat törpülemeye başlamış, kendi kültürel kimliklerini din, siyaset, ticaret gibi ana konularda bu toplumların benliklerine işlemeye ağırlık vermiştir. Daha önceki dönemlerdeki gibi sadece ekonomik yönden sömürgeleştirme yapılmamış sanayileşme

sonrasında artık daha çok kültürel sömürgeleşmeye de ağırlık verilmiştir (Said 1998:45-48). Üçüncü dünya ülkeleri olarak nitelendirilen bu tür toplumlar kendi öz kimlikleriyle beraber diğer ülkelerin kimliklerini de bünyelerine almaya başlamış ve az da olsa kendi kimliklerinden diğer ülkelere de bir şeyler katmıştır. Küreselleşmenin bu dönemde artık daha çok kültürel kimliklerin farklı toplumlar arasında paylaşılması olarak nitelendirilmesi yanlış olmayacaktır.

Sanayileşmenin beraberinde getirdiği iletişim teknolojileri de küreselleşmenin hızlanmasında çok etkili olmuştur. Daha önceleri elle yazılan kitapların çoğaltılması son derece güç bir işken matbaanın bir teknoloji olarak insanların hizmetine sunulmasıyla birlikte artık belirli bir azınlığın elinde bulunan kitaplar geniş halk kitlelerine ulaşmaya başlamış sanayi devriminin ortaya çıkardığı seri üretim anlayışıyla birlikte bu kitaplar her kesimden insanın eline ulaşmaya başlamıştır. İletişim araçlarının özellikle 1880-1920 yılları arasında hızla yaygınlaşmaya başlaması bilgi akışının hızıyla birlikte küreselleşme sürecinde son derece etkili bir rol oynamıştır. İnsanlar artık belirli bir azınlığın elinde olan bilgiye rahatça ulaşabilmekte ve kendi kültürlerini, siyasal sistemlerini, yönetim biçimlerini diğerleriyle karşılaştırabilme imkanına kavuşmuştur (Murdock'tan aktaran Küçük 1999: 440-442).

Bütün bu gelişmelerin ışığında sanayi devrimi iletişim sistemlerinin gelişmesine katkıda bulunmuş ve böylece küreselleşme sürecinde son derece önemli bir yer edinmiştir.

1.2.3. 1980 Sonrası Dönem

Dünya üzerinde mevcut her türlü sistem 1980'li yıllarla başlayan süreç içerisinde köklü değişikliklere uğramıştır. Siyasal sistemlerden, ekonomik sistemlere; sanatsal anlayıştan, kişisel ilişki boyutlarına kadar pek çok alanda değişim kendisini göstermiş ve 1980'li yıllarla birlikte artık "yeni dünya düzeni" olarak adlandırılan sistem kendisini göstermeye başlamıştır.

Bu değişimin temelinde sanayi devriminin etkileri de yadsınamaz. Özellikle değişimin dünya üzerindeki yayılma hızı ve kullandığı araçların gelişmesi açısından sanayi devrimi çok önemli bir yerdedir. Öncelikle üretim ve ticaret anlayışının

farklılaşması ve yeni buluşların iletişim alanında kullanılmaya başlaması bu durumu tetikleyen ana faktörlerdir. Bütün bunlarla beraber özellikle 1980 sonrası literatürde yeni dünya düzeni olarak adlandırılan kavramın ortaya çıkmasıyla birlikte küreselleşme kavramı dünya çapında yeni bir ivme kazanmıştır. Bu ivmenin iki ana nedeni olarak Körfez Krizi ve Sovyetler Birliği'nin yıkılışı gösterilebilir.

1991 Körfez Kriziyle birlikte dünya toplumlarının kafasında yeni dünya düzeni kavramı oturmaya başladı. Bu kavramın ortaya çıkışında modern-post modern iletişim araçlarının da rolü büyüktür (Canbolat 2002: 21). Bu süreçte artık dünya üzerindeki toplumlar yeni siyasal yapının ne yönde şekilleneceğini kendilerine göre yorumlamaya başlamış, bu yeni düzen içerisinde kendilerine biçilen rollerin ne olacağını sorgulama yoluna girişmişlerdir. Bütün bu yaşananlar aslında temelde küreselleşmenin bir sonucu olarak belirmiş ve bu sonuçlar, süreci daha da etkili ve hızlı bir hale büründürmüştür. Özellikle ekonomik anlamda kendini ispatlayan devletlerin günümüz sisteminde güçlü olarak nitelendirilmesi devletlerin önceliklerini ekonomiye vermesine neden olmuş ve siyasal sistemlerini bu yönde kurgulama yoluna gitmelerine sebep olmuştur. Özellikle 20. yüzyılın son çeyreği küresel ekonomik bütünleşmenin yeni biçimler kazanmasına tanık olmuştur. İlk önce, küreselleşme kendini görünüşte ayrı ve daha çok sıra dışı bir fenomen olarak gösterdi ve bu küreselleşmeyi yalıtılmış bir olgu olarak görmek daha da kolaylaştı. Yine de görünüşte çeperde yer alan bu gelişmeler, zamanla hayatın hemen her alanını değiştiren biçimlerde karşılıklı etkileşim içine girdiler ve küreselleşmeyi yeni bir küresel şekillenme olarak tanımladılar (Brecher ve diğerleri 2002: 19).

Sanayi devrimi sonrasında yaşanan birleşme eğilimi ülkeler arasında özellikle 1990'lı yıllarla beraber etkilerini göstermeye başlamış yaşanan teknolojik gelişmeler ve yeni ekonomik politikalarla birlikte daha da hızlanarak küreselleşme olgusunu ortay çıkarmıştır. Küreselleşmenin her alana nüfuz eden etkileri o kadar kapsamlı bir hale gelmiştir ki içine kapanık yaşayan toplumlar bile bu etkilerden kurtulamamıştır (Biber 2000: 157).

Dünya düzeni kavramının 1990 sonrası süreçte yeni dünya düzeni kavramına yerini bırakması küresel süreç arasından son derece önemlidir. Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla birlikte artık dünya eski çift kutuplu düzenden sıyrılmış ve küreselleşme sürecine daha açık olan yeni bir sistemle tanışmıştır. Toplumların içe kapanık yapıları

kendisini yeni bir genişleme ve açılma anlayışına bırakmış, bu da küreselleşme sürecindeki yeni stratejilerin belirlenmesi zorunluluğunu beraberinde getirmiştir (Robertson 1999: 86-87). Küreselleşme kavramı 1990'lardan önce daha çok serbest piyasa ve yayılmacılık kavramlarıyla bağdaştırılırken Körfez Krizi ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte artık yeni dünya düzeni ve adaptasyon kavramlarıyla açıklanmaya başlanmıştır (Bozkurt 2000: 194).

Siyasal sistemlerin dünya üzerindeki egemenliklerini kabul ettirme çabalarının bir sonucu olan bu gelişmeler, süreç içerisinde kendisini göstermiş ve aslında hangi siyasal sistemin küreselleşme sürecine daha yakın olduğunu ortaya koymuştur. Günümüzde dünya çapında yaşanan bu değişim rüzgârı bir çok devleti etkilemiş, kendi sistemlerinin bu yeni düzen içerisinde ne şekilde yer alacağını tartışmaya başlamışlardır. Aslında bu değişim üçüncü sanayi devrimi olarak da nitelendirilebilir (Kazgan 2000: 23). 1990 sonrası yaşanan gelişmelerin küreselleşme sürecini hızlandırması sonucu aslında daha önceleri bir ütopya olarak düşünülen sınırların ortadan kalkması düşüncesini kısmen gerçekleşmeye başladığı görülmektedir. Sermayenin ülkeler ve piyasalar arası akışkanlığı sonucunda dünyanın çok uzak bir yerinde ortaya çıkan ekonomik bir krizin etkisi kısa bir sürede başka ülkelerde de kendisini göstermeye başlamıştır. Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri her ne kadar farklı boyutlarda da olsa bu tür krizler ekonomileri ölçüsünde bütün ülke piyasalarını etkiler duruma gelmiştir.

Bu durum aslında sermaye hareketlerindeki hızlı gelişme ve serbestleşme ile alakalıdır, hızlı gelişme ve serbestleşme sadece metropol sermayesi için değil, çevre ülkelerin sermayeleri için de geçerli hale gelmektedir. Özellikle kısa vadeli spekülatif sermaye hareketlerinin olağanüstü boyutlarda arttığı bu dönemde, çevre ile metropoller arasındaki emek hareketleri giderek engellenmektedir. Sermayenin bu koşullarda uluslarsılaşması politik, ideolojik ve ekonomik sonuçlar getirir (Tonak 2004: 26). Sermayenin ulus sınırları dışına çıkması ve sınır gözetmeksizin dünya üzerinde serbestçe dolaşması küreselleşmeyi hızlandıran bir faktör olduğu kadar, küreselleşmenin bir sonucu olarak da karşımızda durmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

HABER KAVRAMI VE KÜRESELLEŞME İLİŞKİSİ

1. HABER KAVRAMI VE KÜRESELLEŞME İLİŞKİSİ

1.1. Haber Kavramı ve Temel Yaklaşımlar

İnsanların çevrelerinde gelişen olaylar hakkında bilgi edinme istekleri ilk var oluşlarından günümüze kadar ulaşan bir ihtiyaçtır. İlk zamanlarda yakın çevrelerinde anlamlandıramadıkları olayların nedenlerini öğrenebilmek insanlar için yaşamsal bir durum arz etmekteydi. İnsanoğlu günümüzde artık sadece yakın çevresinde gelişen olayları değil küreselleşmenin de etkisiyle bütün dünya üzerinde meydana gelen olaylarla yakından ilgilenmektedir bunun başlıca sebebi de küresel süreçte meydana gelen bütün gelişmelerin kendi toplumumuz için de önemli bir hale gelmesidir. Çünkü artık ekonomiler ve kültürler birbirlerinden fazlasıyla etkilenmektedir. Haber kavramı toplumlar için bu açıdan son derece önemlidir.

İnsanların haber alma ihtiyaçları üzerine bir çok görüş ileri sürülmüştür. Haber kavramına yanıt arama ihtiyacı sonucunda kavramla ilgili tanımlamalar da artmıştır. Her ne kadar bir çok tanım yapılmış olsa da konuyla ilgili hala bir görüş birliğine varılamamıştır. Sonuç olarak genel geçer bir haber tanımı yapmak pek mümkün değildir (Tokgöz 1994: 127). Bir çok haber tanımı, bir çok kurum ve kişi tarafından günümüze kadar sıklıkla yapılmıştır. En genel bakış açısıyla bir haber tanımı yapmak gerekirse haber, vaktinde verilen, toplumda çok sayıda kişileri ilgilendiren ve etkileyen, bu kişilerin anlayabileceği herhangi bir olay, fikir ve kanaattir (Girgin 1998: 14). Haber tanımlamalarına bakıldığında genel olarak karşımıza çıkan olgulardan biri bilgilerin insanlara ulaştırılması ve bunun hızlı ve doğru bir şekilde yapılması bir diğeri ise bu bilgilerin en kısa zamanda ulaştırılmasıdır. İnsanların olaylar hakkındaki bilgilenme ihtiyacı haberciler tarafından en kısa zamanda ve en doğru şekilde yerine getirilmelidir. Bir başka bakış açısıyla ise haber, gerçek dünyada herhangi bir yerde meydana gelen

olaylar, kişiler ya da şeyler hakkındaki en son, en yeni ve ilgi çekici enformasyondur (Dursun 2003: 63). Bu tanımlamada ise haberin gerçeklik ve ilgi çekicilik yönü vurgulanmıştır.

Haber, olayın kendisi değil ama belli bir süreç içinde, belli kriterlere göre seçilen ve yine belli bir süreç içinde belli kriterlere göre sunulan olgudur (İnal 1997: 137). Tanımlamalardan da anlaşılacağı gibi haber kavramının çok farklı tanımlamalarının bulunmasının en önemli nedeni birçok özelliği kendi içerisinde barındırmasıdır. Her tanımlamada haberin farklı bir özelliği ön plana çıkartılabilir. Ancak hangi özelliğinin en önemli olduğu sorusuna bir yanıt vermek doğru olmayacaktır çünkü insanlar için içinde bulundukları durum ve şartlar haberin hangi yönünün daha önemli olduğunu belirleyen etkendir. Bir kişi için haberin bir özelliği önemliyken, diğer bir kişi için diğer bir özelliği daha önemli olabilmektedir.

Diğer bir boyuttan bakıldığında haberin tanımı şu şekilde de yapılabilir: *Haber güncel ve ilginç bir olayın olduğunca nesnel ve gerçeğe uygun bir biçimde sunulmasıdır.* Haber ve metinde her türlü taraflı değerlendirmelerden ve söz oyunlarından uzak durulmalı ve metin kısa haber dili de yalın olmalıdır (Schlapp 2000: 17). Bu tanımda haberin nesnelliğine ve yalınlığına vurgu yapılmaktadır.

Haberin öncelikle doğru ve anlaşılır olması gerekir bu doğrultuda haber, okuyucu ve dinleyici için öncelikle yeni gerçeklerle ilgili doğru ve anlaşılır olan ayrıca hedef kitle için önemli ve ilginç olduğu varsayılan bilgilerdir (Schneider ve Raue 2000: 40)

Haber tanımlarını çoğaltmak mümkündür ancak önemli olan nokta, tanımlamanın tam cevabını bulabilmek için haberi talep eden kişinin, haber konusunda neyi ön plana çıkardığını tam olarak anlayabilmektir. Habere ihtiyacı olan kişinin haberde bulmak istediğinin tam olarak ne olduğunu çok iyi analiz etmek gerekir (Aslan 2003: 17-19).

Haberlerin kişiler tarafından bir seçime tutulması olağandır. Bu durum bazı değer yargılarının katkılarıyla meydana gelmektedir. Habere hangi açıdan yaklaşacağı

konusunda da birey bir seçim yapmakta ve bu seçimi yaparken de bazı kriterleri göz önünde bulundurmaktadır. Bunlar:

- *Estetik (güzel, çirkin, çekici, itici)*
- *Mesleki (yaratıcı, özendirici, gerekli)*
- *Mantıki (tutarlı, tutarsız, ölçülü, ölçüsüz)*
- *Sosyo - Kültürel (verimli, verimsiz, çalışkan, tembel, yararlı, yararsız)*
- *Ahlaki (dürüstlük, ahlaksızlık) gibi kriterlerdir. Bu kriterler insanların habere hangi açıdan yaklaştıklarını da göstermektedir* (Girgin 2003:75).

Bu noktada insanlara haberi ulaştırmakla yükümlü olan muhabirin de haber seçimi konusunda halka uyum göstermesi son derece önemlidir. Muhabirin haber seçerken kullanması gereken bazı haber değer etmenleri halkın neyi öncelikli gördüğü noktasında muhabire yardımcı olmaktadır. Haber değer etmenleri zamanlılık, önemlilik, ilgi çekicilik, ilginçlik ve çarpıcılık olarak sıralanabilir (Aslan 2002: 32). Haber temel özellikleri bakımından kitleler tarafından ilgi gören ve toplum içerisinde belli etkiler yaratan bir olgudur. Bu noktada önemli olan halka doğru haberin doğru şekilde ulaştırılması olacaktır. Haberdeki gerçeklik tam anlamıyla saptanmalı ve haber içeriğinde sadece bu gerçeklikten bahsedilmelidir.

Haber ve habercilik konusunda yapılan çalışmalarda artık gerçeklik konusu üzerinde bir yoğunlaşma mevcuttur. Toplumsal gerçekliğin haber tarafından mı inşa edildiği yoksa bu gerçekliğin haberin içeriğini mi yansıttığı tartışmaları karşımıza çıkmaktadır. Habercinin hedef kitlesine ulaştırdığı enformasyonun ne derece doğru olduğu, salt gerçeği ne derece yansıttığı son derece önemlidir (Dursun 2004: 37-39).

Özellikle belirli sermaye sahiplerinin elinde bulunan kitle iletişim araçlarında haberin salt gerçeği yansıtıp yansıtmadığı tartışılan bir konudur. Dünya üzerinde bu durumun ortaya çıkması medyadaki serbestleşme dönemiyle birlikte kendini göstermeye başlamıştır bu süreçte devletlerin elindeki kamu kuruluşları özel kesime satılmaya başlanmış, kamu yayıncılığı yapan kuruluşların yanında ticari özel yayıncılara

da izin verilmiş ve farklı sermaye kesimlerinin oluşturduğu konsorsiyumların yeni özel yayıncılık kurumları için ihalelere girmeleri sağlanmıştır (Geray 2003: 74). Bu gelişmelerle birlikte artık medya organları sermaye sahiplerinin ticari bir faaliyeti durumuna gelmiş ve diğer ticari organlarının sözcülüğünden kendi başına ticari bir araç haline gelme durumuna kadar farklı görevler üstlenmeye başlamıştır.

Sermaye kökenli medyaların bir kısmı kitle iletişim araçları izleyicilerine sundukları haberleri bir pazarlama aracı olarak görmektedir çünkü bağlı bulundukları kuruluş zaten ticari bir oluşumdur. Bunların sundukları gerçeklik, satıcıların ve alıcıların ihtiyaçlarını ve çıkarlarını yansıtıyorsa burada bir gerçeklikten bahsetmemiz mümkün değildir. Kitle iletişim araçlarının bu boyuttaki mülkiyet yoğunlaşması ileri boyuttadır ve bu eğilim gün geçtikçe artmaktadır (Chomsky 2002: 12). Sermaye sahiplerinin ticari kuruluşlarının yanı sıra herhangi bir medya organına da sahip olması bu tür tartışmaları gündeme getirmektedir.

Toplum üzerinde haberciliğin son derece etkili bir meslek olması ve insanların haber olgusuna bakış açısı sermaye sahiplerinin de bu konuya yönelmesine neden olmaktadır. Haberciliğin toplum üzerinde ne derece etkili olduğunu yasama, yürütme ve yargıdan sonraki beşinci kuvvet olarak adlandırılmasından da anlayabiliriz (Browne 2001: 183). Özellikle insanlara inandırıcılık konusunda güvenilir bir kaynak olarak gözüken haberler, sermaye sahiplerinin kendi çıkarlarını topluma yansıtması noktasında devreye girdiğinde varolan bir gerçeğin çarpıtılması veya belli çıkar amaçlarına hizmet etmesi gibi haber ruhuna uymayan durumlarla kitle iletişim araçlarında yer alabilmektedir.

1.2. Küreselleşme Formu Olarak Haber ve Manipülasyon

Haber ve bilgi alma isteği günümüz insanı için bir ihtiyaç haline gelmiştir. Kendi yaşam alanı ve çevresinde gelişen olayları öğrenebilmek isteği günümüzde yeni bir tüketim formu daha ortaya çıkarmıştır. Bu tüketim haber ve bilgi tüketimidir. Çağımızda gazetecilikte rol alan kitle iletişim araçları, toplumsal kurumlar olarak toplumun iletişim yapısı içinde kendilerine özgü merkezi bir konuma sahiptirler. Temel işlevleri olan haber verme ile, topluma çeşitli girdileri, olgular ve değer yargıları arasında çeşitli bağlantılar kurarak, devamlı olarak sunarlar. Bu sunuş sırasında

gördükleri toplumsal işlevler yanında, bazı psiko – sosyal işlevler de yüklenmişlerdir (Tokgöz 1994: 45).

İnsanların haber ve bilgi ihtiyacını gidermek için başvurduğu kanallar genellikle küreselleşme süreciyle birlikte dünya çapında etkinliklerini son derece artıran büyük medya kuruluşlarıdır. Bu durum karşımıza büyük bir eşitsizliği çıkarmaktadır. Örneğin, bir taraf iletişim araçlarına sahip olabilir ve diğer taraf bundan yoksun olabilir; bu durumda, taraflar arasındaki iletişim dengesizdir; bir taraf egemenlik kurma araçlarına sahiptir. Yani, iletişim ilişkisinde araçlara sahiplik, araçları kontrol edebilme, güç, etkinlik ve maniple olanaklarını verir ve olasılığı artırır (Erdoğan 1997: 110). Tüm bu ilişkilerin tek bir sebebi vardır: küreselleşme. Her alanda kendini gösteren küreselleşme süreci, iştah kabartıcı bir pasta şeklinde duran enformasyon alanına da girmiş durumdadır. Büyük sermayelerin medya kuruluşlarını satın almaları ya da bizzat medya organı kurmaları bunun en güzel örneğidir. Yeni enformasyon tekniklerinin de piyasada hızla yayılması bu durumu biraz daha hızlandırmış ve pekiştirmiştir. Yeni enformasyon teknolojisinin yarattığı olanaklar ve bunların anında mesaj akışını sağlaması, çok uluslu sermayenin, ulusal politikaları ve ekonomik uygulamaları düzenleyen bir güç olmasına yol açmaktadır (Kaplan 1991: 292).

Küresel sistemde varlığını sürdüren ve etkinliğini artırma çabasında olan büyük ticari kuruluşlar, medya organlarına üç seçenek sunmaktadır, bunlardan birincisi stüdyo olmak ve ürün üretmek, ikincisi toptan dağıtım yapmak üçüncüsü de donanım temin eden bir sistem kurmaktır. Bu üç seçenek de küresel şirketlerin ticari anlayışlarının bir yansımasıdır, küresel şirketlerin bu tutumu görsel-işitsel alanda faaliyet gösteren kuruluşların el değiştirmesine neden olmuştur (Morley ve Robins 1997: 33). Durum böyle olunca artık medya kuruluşları ticari birer şirket haline gelmiş ve halkın bilgi edinme ihtiyacını karşılamak ne kadar para kazanıldığıyla ilişkilendirilmeye başlanmıştır.

Sermaye ve enformasyon bir araya geldiğinde halkın bilgilenme ihtiyacını karşılamak ikinci plana düşmekte, bunun yerine para kazanma olgusu başrole soyunmaktadır. Hem kullandığı araçlar, hem de ürettiği materyaller sayesinde artık trilyonluk bir sektör haline gelen resmi enformasyon endüstrisi, kapılarını ticari işletmeciliğe açtı. Hükümete ait bilgiler, halktan toplanan paralarla oluşturulan bir milli

servet iken, şimdi piyasa kuralları ve kâr hesaplarına göre alınıp satılabilen bir mal olma yolunda ilerlemektedir (Schiller 1993: 98). Bu durumda kaçınılmaz olarak manipülasyon ve dezenformasyon örnekleri ortaya çıkmaktadır.

Günümüzde dünya ekonomisinde söz sahibi olan şirketler artık küresel şirketler olarak tanımlanmaktadır ancak yerel bazdaki faaliyetlerini de devam ettirmekte ve bu süreç içerisinde bir takım siyasi ve ideolojik biçimlenmelerle de yakından ilişkilenmektedir. Bu tür küresel hareketler sonucunda iletişim sistemleri de gelişen şirketlerle ekonomik ilişki içerisinde olmuş ve birçok şirket bu alanda faaliyetlerini artırmıştır (Erdoğan ve Alemdar 2005: 442).

İletişim olgusunun günümüzde ekonomiyle iç içe girmiş olması iletişim alanında faaliyet gösteren kuruluşların maddi bir güce sahip olmalarını gerektirmektedir. Bu durum iletişim alanında faaliyet göstermek için gerekli olan bilgi ve eğitime sahip olmayan sermaye sahiplerinin alandaki faaliyetini beraberinde getirmektedir (Girgin 2003: 26). Halka karşı sorumluluğun çok önemli bir yer işgal ettiği iletişim alanındaki bu tür gelişmeler ticari anlayışın hakim olmasıyla arka plana itilmektedir.

Asıl görevi halkı doğru bir şekilde bilgilendirmek olan medya organı, artık ticari bir meta haline gelmiş olan haberi, satış için üreten bir fabrika şekline bürünmüştür. Bunun bir sonucu olarak da haber dezenformasyona uğramakta ve çoğu kez de manipüle edilmektedir. Genişleyen enformasyon sektörü, ekonominin diğer alanlarında faaliyet gösterenlerin tahmin ettiği ve onayladığı yöntemler arasındaki ilişkileri düzenleyen büyük bir makro sistemin özelliklerini taşımaktadır (Schiller 1993: 101). Bu nedenle sermaye sahipleri medya kuruluşlarını sadece kendi çıkarları için kullanmayı uygun bulmaktadır. Bu tür durumlar halkın bilgilendirilmesi noktasında sorun olmaktadırlar özellikle rekabetçi bir anlayış tarzıyla verilen haberlerde yönlendirmeler açık bir şekilde kendini göstermekte ve demokratik bir siyasal kültürde yüksek saygı görmesi gereken bir kuruma duyulan saygıyı da azaltmaktadır (Meyer 2002: 75). Medya kuruluşlarının gücünü aldığı nokta olan halkın bu kurumlara karşı güvenlerinin azalması da bütün kurumlar açısından son derece tehlikeli bir durum yaratmaktadır.

Demokratik sistemlerdeki rolünü tam anlamıyla oturtabilmesi için medya kuruluşlarının halka ulaştırmakla yükümlü oldukları enformasyonları tam tarafsız ve

ticari kaygılardan somutlaşmış bir şekilde ele almaları lazımdır (Chomsky 2002: 162). Son zamanlarda ortaya çıkan ticari şirket destekli medya kuruluşları ise hedef kitlelerine ulaştırdıkları enformasyonlarda bu tarafsızlığı tam olarak sağlayamamaktadır.

Kitlelere ulaşacak nitelikte yayın yapan kuruluşlar üzerinde ağırlığını hissettiren bazı güç odakları vardır bunların temelinde yatan şey ekonomik çıkar sağlama düşüncesidir. Bu noktada medyalar üzerinde etkili olan güçler medya organının sahipleri, reklam verenler, hükümet odakları olarak sıralanabilir. Örneğin NBC'nin General Electric'in malı olduğunu; CBS'in Westinghouse'un, ABC'nin Disneyi'in TFI'nın Bouygues'in olduğunu bilmek bu noktada önemlidir (Bourdieu 1997: 20). Ticari kuruluşlar elde ettikleri medya organlarını kâr amaçları doğrultusunda kullanmakta ve bunun dışındaki değerlere çok da önem vermemektedir.

Buradaki asıl sorun haberin bir ürün olarak görülmesindedir. Bu durumda kendisini üretici olarak gören kurum diğer alanlarda olduğu gibi enformasyon alanında da paketleme, süsleme gibi yollara başvurmakta haberi tüketicinin beğeneceği şekle sokmaya çalışmaktadır. Bu üretimin doğal sonucu olarak da haber gerçeklikten uzaklaşmakta ve yeni bir forma bürünmektedir ki bu form bir ticari meta halinde satışa sunulmaktadır. Ticaret sektöründeki tekellerin iletişim alanında hiçbir denetime tabi olmadan yayılışı, hepimiz için güncel bir tehlike oluşturmaktadır (Schiller 1993: 123).

Dünya üzerinde yaşanan iletişim olgusunun manipülasyon ve dezenformasyon açısından ele alındığı bu çalışmada eleştirel bir bakış açısı benimsenmiştir. Bu konuda dünya üzerinde yapılan diğer çalışmaların da bu bakış açısını yansıtması önümüzdeki en büyük nedendir. Egemen ekonomik sistemin iletişim alanında yarattığı olumsuzlukların incelenmesi için yapılan çalışmanın başka bir özellik taşıması zaten düşünülemezdi.

1.3 Tarihsel Süreç İçerisinde Haber ve Küreselleşme

Sermayenin artırılmasına ve dünya üzerindeki yayılımının genişlemesine neden olan küreselleşme, sanayi devrimiyle birlikte tüm dünyada hızla artan bir yaygınlığa ulaşmıştır.

Bu doğrultuda küreselleşme yapısı gereği kendisine yeni gelişme araçları bulmaktadır. Kapitalist dünya düzeniyle birlikte günümüz politikalarını belirleyen

küreselleşme kapitalizmin temel amacı olan kendini büyütme ihtiyacı iletişim alanında da kendini göstermektedir. Tarihsel kapitalizm adını verdiğimiz tarihsel, toplumsal sistemin ayırt edici özelliği, bu tarihsel sistemde sermayenin çok özel bir yolla kullanıma girmesidir. Bu kullanımda başlıca amaç ya da niyet, sermayenin kendini büyütmesidir. (Wallerstein 2002:12)

Son dönemde enformasyon alanında yaşanan ve devrim niteliği taşıyan gelişmeler kapitalizmin dikkatini bu alana da çekmiş ve hızla etkisini göstermesini sağlamıştır. Yirminci yüzyıldaki iletişim devrimi pek çoklarının beklentisinin çok ötesine geçerek yaşam biçimlerinde uzun vadeli ve geriye dönülmesi olanaksız değişiklikler yaratmıştır. İletişim devrimi sözlü kültürün egemen olduğu toplumlardan birbirinden pek çok açıdan farklı ve karşılıklı olarak birbirlerini etkileyen kitle iletişim araçlarının varolduğu toplumsal yapılanmalara geçişi olanaklı kılmış; kıtalar arası mesafeleri son derece kısaltarak adeta yok etmiş; eski ulusal sınırlar ve ulusal egemenlik gibi kavramların anlamlarını yitirmesine yol açmış; yer, mekan farklılıklarını ve uzaklıklarını yok ederek öğrenmeyi herkes için mümkün kılan yeni eğitim teknolojilerinin gelişmesine neden olmuştur. Yine iletişim devrimi insanların beklentilerini ve gerilimlerini artırarak, kitle kültürlerinin gelişmesini ve yaygınlaşmasını sağlayarak, toplumsal ve siyasal hareketliliğe ivme kazandırmış ve toplumda bütünleşmenin gerçekleştirilmesine önayak olmuş ve gelişmiş ülkelerde enformasyon toplumunun gelişini haber vermiştir. (Kaplan 1991: 347)

Tüm bu gelişmelerin yanı sıra sermayenin enformasyon alanına girmesi haber yapısının değişmesine de neden olmuş ve kapitalizmin doğal sonucu olarak haber yeni bir ticari meta haline gelmiştir.

İletişim ve haber olgusunun kapitalist öğelerle karşılaşması sonucunda kültür emperyalizmi önceki dönemlere göre çok daha çeşitlenmiş ve ivme kazanmıştır. Yabancı bir kültürün değer ve alışkanlıklarını, yerli bir kültür pahasına yaymak ve yüceltmek için ekonomik ve siyasi güç kullanılması anlamına gelen kültür emperyalizmi kitle iletişim araçlarının avantajlarını da kullanarak kendisine yeni bir mecra bulmakta zorlanmamıştır. Kültürel emperyalizm hakkında yayımlanan tartışmaların çoğu medyayı -televizyon, film radyo, basın, reklamcılık- meselenin merkezine yerleştirmektedir. (Tomlinson 1999: 41) Bütün bu gelişmelerin ışığında artık

emperyalizm kendine yeni bir görünüm kazanmış klasik toprak sömürüsünden çok kültür sömürüsüne yönelmiştir. Çağımızda doğrudan sömürgecilik büyük ölçüde sona ermiştir; emperyalizm ise, ileride göreceğimiz gibi, bir tür genel kültür alanında ve belirli siyasal, ideolojik, iktisadi ve toplumsal uygulamalarda, başka bir deyişle her zaman olduğu yerde varlığını sürdürmektedir. (Said 1998: 45)

Son yıllarda ortaya çıkan bu kavramların hızla yaygınlaşmasındaki en önemli etkenlerden birisi de iletişim sistemindeki dengesizliklerdir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin yanı sıra az gelişmiş ülkelerin de iletişim sisteminde yer alması zorunluluğu, beraberinde dengesizlikleri de getirmiştir. Batı toplumlarındaki insanlar, üçüncü dünya ülkelerinde olan biten olaylar hakkında bildikleri şeyleri genellikle batıda ki gazeteciler aracılığıyla öğrenmektedir ve üstelik bunlar da son derece yetersiz kalmakta hatta çarpıtılmaktadır. (Kaplan 1991: 144)

Haber ve sermaye ilişkisinin bu noktada birbirleriyle yakınlaşması sonucunda para kazanma olgusu ön plana çıkmış ve haber artık halktan uzaklaşmaya başlamıştır. Böylece haber, patronların daha fazla maddi kazanç elde etmesine yönelik bir araç haline gelmiştir. Halkın daha fazla bilgilenmesini sağlayacak nitelikteki eğitim, sağlık, nüfus planlaması ve toplumsal başarılarla ilgili sorunlara gerekli ilgiyi görmediği gerekçesiyle artık gazetelerde daha az yer verilmeye başlanmıştır (Kaplan 1991: 146).

Sermayenin isteği doğrultusunda, para kazanma amacıyla yayın yapan iletişim sistemleri artık halk tarafında da inandırıcılığını yitirmeye başlamaktadır. Büyük sermaye gruplarının denetiminde yayın yapan bu kuruluşlar kendi izleyicisinin kafasında soru işaretleri bırakmaktadır.

Haber alma olgusu, toplumun düzgün işlemesi için gerekli temel öğe olarak kalmayı sürdürmekte ve iyi bir iletişim ağı ile haberlerin özgürce, en üst düzeyde dolaşımının sağlanamadığı durumda demokrasi olmayacağı bilinmektedir.

İletişim kurumlarının aksine halk, doğru bilgilendirilme ve kaliteli haber olgusuna, katılımcılığın temel unsuru olarak bakmakta ve kendisine sunulan enformasyondan rahatsız olmaktadır. Halk, toplumsal yaşama daha çok ya da daha az katılımının nitelikli haberden geçtiğinin – dolayısıyla nitelikli demokrasiye ancak bu

yolla kavuşacağının- çok iyi farkındadır, öte yandan, eğlendirerek bilgilendireceğini vaat eden ve ona bir macera filmi kadar hareketli ve sürükleyici bir gösteri sunan televizyonun çekiciliğine de kendini kaptırmaktadır. Başlangıçtaki bu çelişki, vatandaşların sonunda, kendilerine sunulan, gerilim ve gösteri mantığını doruğa kadar sürdüren aldatıcı haberin içerdiği tehlikenin bilincine varmasıyla çözüme ulaşmış görünmektedir. Vatandaşlar, haber alma olgusunun yorucu, demokrasinin bedelinin de bu olduğunu keşfetmektedirler. (Ramonet 2000: 43)

1.4 Haber ve Manipülasyon

Küreselleşme sürecinde sermayenin medya sektörüne el atmasıyla kaçınılmaz bir olgu haline gelen haberde manipülasyon özellikle günümüz iletişim sistemlerinde hızla yaygınlaşmaktadır. Her ne kadar toplumsal süreç içerisinde belirle örnekleri görülse de günümüz toplumlarında ki en etkili baskı sistemi manipülasyondur. Manipülasyon, topluma hakim seçkinlerin cari durumu sürdürebilmek için kullandıkları ilk araçlardan biri değildir. Manipülasyona başvurmak, insanların gözünün açılmaya başlaması baskı yöntemleriyle istenilen neticelerin alınmasının artık mümkün olmaması halinde gereklidir. Yok eğer insanlar yeni doğmuş kedi yavrusu gibiyseler, gözleri açılmamışsa, açılacağı da yoksa; ya da sopayla idare edilmeleri imkan dahilinde ise manipülasyona gerek yoktur (Schiller 1993: 10).

İletişim sistemlerinin gelişmesi ve insanları büyük ölçüde etki altına almalarının yaygınlaşmasıyla birlikte; manipülasyon da devreye girmiş ve toplumları etki altına alabilmek ve onları bu etki çemberinde tutabilmek için vazgeçilmez bir sistem haline gelmiştir. Manipülasyon, bir yandan çoğunluğa olup bitenlerde sanki kendisinin de aktif olarak yer aldığı inancını aşılamakta, bir yandan da bu insanların gelişmenin imkanlarından yeterince faydalanmasına – üstelik kavga, gürültü çıkartmadan- engel olmaktadır.

Pazar ekonomisinin kendi devamını sağlayabilmek için kullandığı manipülasyon sistemi en etkin olarak iletişim alanında kullanılmakta ve birçok çeşitliliği içinde barındırmaktadır. Manipülasyonun bir çok yolu vardır. Haber akışını kontrol altında tutmak, beyinleri amaca uygun ideallerle doldurmak, bu yollardan en etkin olanları arasındadır. Pazar ekonomisinin prensipleri bu sahada pek işe yarar. Yazılı ve sözlü

basına hakim olmak, para ile mümkündür. Sahibi bulunduğumuz gazete veya televizyon istasyonu sizin istekleriniz doğrultusunda çalışmak mecburiyetindedir. Televizyon istasyonları, gazeteler, radyo istasyonları, yayınevleri ve daha niceleri ait oldukları holdinglere bağlı olarak çalışırlar, manipülasyon sürecinde aktif ve dominant bir rol oynamak için gerekli araç elde hazır vaziyettedir. (Schiller 1993: 14)

Medyanın halka sunduğu haberler üzerinde bir takım güç unsurlarının yönlendirici etkileri söz konusu olmaktadır. Bu bir çeşit güdümlü piyasa sistemi olarak adlandırılabilir. Bu güdümü sağlayan güç unsurları hükümet, iş dünyasının önde gelen isimleri, önemli medya kuruluşlarının sahipleri ve çeşitli kişi ve gruplardır (Herman ve Chomsky 1999: 13).

"Manipülasyon sisteminin genellikle iletişim alanında kullanılması, iletişim sisteminin kendi yapılanmasından kaynaklanmaktadır. Birebir yaşanan gerçeklik olmayan ve içinde sanallığı barındıran bu sistem yapısı gereği manipülasyona açıktır. Bugün biz sanal olanı düşünmüyoruz, sanal olan bizi düşünüyor. Bizi gerçeklikten kesin bir biçimde ayıran bu algılanması olanaksız şeffaflık, bir sineğin pencere camına çarpması ve çarpınca, kendisini dış dünyadan ayıran şeyin ne olduğunu bilememesi kadar akla sığmayacak bir şey. Sinek kendisinin uzamına son veren şeyin ne olduğunu imgeleyemez bile. Aynı şekilde, biz de, sanallığın, dünya hakkında zihinlerimizde tasarlanan her biçimi, sanki ona el uzatıyormuşçasına ne kadar değiştirdiğini imgeleyemiyoruz. İmgeleyemiyoruz çünkü sanallığın özelliği yalnızca gerçekliğe son vermek değil, aynı zamanda gerçek olanın, toplumsal olanın imgelenmesine de son vermektir" (Baudrillard 2001: 93).

Tüm bu yaşananlar sonucunda insanlar artık sanal bir gerçekliğin içine giriş ve artık gerçek ve sahtenin ayrımına varamaz bir duruma gelmişlerdir. Kendi haberlerini üretme yoluna giden sermaye grupları insanların haber alma ihtiyacını gidermekten çok kendi çıkarlarına hizmet etmektedirler. Burada görülen manipülasyon sisteminde baş rolü verdiği reklamlarla büyük şirketler oynamaktadır.

Medya organları ne kadar çeşitlense de yeni gelişmeler ışığında bağımsızlığını kazanmış gibi gözükse de temelde soru yine aynıdır: kime hizmet vermektedir, kimin kontrolü altındadır? Yeni enformasyon teknolojisinin üzerine de yine çökecek olan

egemen güçlerdir. Bütün bu gelişmelere genel bir ifade getirmek gerekirse artık iletişim sistemi ticari amaçlı ve hep kendisinin kazanmasına dayalı ve reaksiyoner bir özellik taşımaktadır. Özel sektörün yönetilmesinde baz alınan sistemlerin tamamıyla içerisindedir.

Bu gelişmelerin bir sebebi ve daha çok da sonucu olarak tekelleşme gösterilebilir. Büyük sermayelerin kendi propaganda, reklam ve satışlarını yapmak amacıyla ele geçirdikleri medya organları hızlı bir şekilde tekkeleşmeye gitmekte ve tekelleşen medya organları da manipülasyon gücünü birkaç kat daha artırmaktadır. Enformasyon aygıtının kontrolü çok az sayıda kuruluşun tekelindedir. Sayıları bir elin parmaklarından çok daha fazla olmayan sayıda elektronik firması iletişim için gerekli elektronik cihazı üretip emre amade kılmaktadır. Çoğu bir büyük holdingin bir birimi olan üç beş firma ise radyo yayıncılığı ve yayın endüstrisini ahtapot misali kucaklamış durumdadır. Enformasyon sürecinin tamamı reklam endüstrisi tarafından yönetilmektedir. Reklam endüstrisi ise tüketim maddesi ve hizmet üreten belli başlı ulusal şirketler tarafından beslenmektedir. (Schiller 1993: 202)

İletişim teknolojilerinde son yıllarda yaşanan köklü değişmeler, uzunca bir süredir dünya ekonomik sisteminin büyük bir çoğunluğunu denetim altına almış olan kapitalist sistemin bu alana da el atmasına neden olmuştur. İnsanların bilinçlerini kontrol etmenin her şey demek olduğunu anlayan sermaye sahipleri kendilerine yeni sömürü alanları açabilmek için medyanın eşi görülmez bir silah olduğunu keşfetmişlerdir.

Bunun sonucunda büyük sermaye sahipleri artık yatırımlarını enformasyon alanlarına akıtmaya başlamış ve gerek reklam vererek dolaylı yoldan, gerekse satın alarak doğrudan iletişim alanına girmişlerdir.

Medya insanların bilinçleriyle oynayarak insanlara hayali bir dünya sunuyor ve bir yanılsama yaşatıyor. Medya büyülü kutu olmanın ötesinde bir büyücü gibi davranmaktadır. Medya hem bireysel değerleri yeniden üretmekte, hem de toplumsal kabulleri değiştirmektedir.

1.5 Küreselleşme ve Medya

Bütün bu gelişmelerin temelinde yatan en önemli neden ise dünya üzerinde yaşanan küreselleşmedir. Küreselleşme süreci medyanın sermayeyle ilişkilenmesine çok önemli katkılarda bulunmuş ve medyanın işlevlerinin değişmesine neden olan diğer etkenlerin de hazırlayıcılığını yapmıştır. Birçok medya kuruluşu küreselleşme sonrasında yerel kimliklere hitap etme misyonunu terk etmiş ve yerellikten uzaklaşarak uluslar arası birer şirket halini almıştır.

Teknolojik gelişim ve piyasa değişimleri küreselleşmenin yeni boyutlarını ortaya çıkarırken görsel ve işitsel medyayı yurtsuzlaştırmış ve uluslar aşırı yayın sistemlerinin gelişmesini sağlamıştır. Bunun sonucunda iletişim teknolojilerinin etkileri kendisini medyanın şirketleşmesi şeklinde göstermiş ve izleyici kitleleri artık birer Pazar hedefi haline gelmiştir (Morley ve Robins 1997: 18). Uluslar aşırı yayın yapmaya başlayan medya organları yerellikten uzaklaşmış ve artık uluslararası piyasanın beklentilerini karşılamak medya için öncelikli konu haline gelmiştir.

Küreselleşme sürecinin ortaya çıkardığı gelişmeler sonrasında yaşanan sıçramalar kitle iletişim araçlarının kullanım alanlarını genişletmiş ve yeni araçlar üretmiştir. Bu durum yeni kullanım alanlarının ortaya çıkmasına neden olmuş sonuç olarak da kitle iletişim araçları bireylerin ve toplumların yaşam şekillerine daha fazla etki etmeye başlamıştır. Kitle iletişim araçlarının toplumsal işlevleri bu yönden çok önemlidir (Kaya 2001: 200). Yerellikten uzaklaşarak uluslar aşırı yayıncılık yapmaya başlayan medya şirketleri bu işlevler konusundaki duyarlılıklarını yitirmeye başlamıştır.

1980'li yıllarla beraber her alanda kendini gösteren bu değişimlerin sonucunda medya sektöründe de çok önemli ve kökten değişiklikler yaşanmış ve bu yeni medya düzeni şeklinde adlandırılmıştır. Bu noktada belirleyici unsur düzenleyici ilkelerdeki belirleyici değişikliğidir. Eski düzende belirleyici unsur kamu yararı iken yeni düzen olarak adlandırılan sistemde ise pazar ve kâr bu unsurun yerini almıştır. Artık izleyiciler bir topluluğun ana taşları olarak görülmüyor bir tüketim piyasasının üyeleri olarak görülmeye başlanmıştır. (Morley ve Robins 1997: 29)

Medyanın küresel sitemde yer almasıyla birlikte toplumların birbirlerinden etkilenme düzeyleri son derece hızlı bir şekilde artmıştır. Bu noktada küreselleşmenin de bu etkileşimle birlikte ivmesini hızlandırdığı söylenebilir. Bilgi alışverişinin artması ve toplumların birbirlerinde haberdar olması sonucunda medya organları etkinliklerini özellikle ticari anlamda yürütme yoluna gitmiştir (Erkızan 2004: 61). Bu durum özellikle 1980 sonrası yaşanan siyasal değişimlerin bir ürünü olarak nitelendirilebilir. Yeni dünya düzeni olarak adlandırılan sistem asıl hedefin kâr oranını artırmak olduğunu insanlara empoze etmiş ve bunun sonucunda da her türlü faaliyet para kazanma odaklı yapılmaya başlanmıştır.

1980'li yıllarla birlikte etkili olan neo-liberal düşüncenin bir sonucu olarak yeni dünya düzeni bağlamında medya organları kapitalizmin yeni bir formu olarak ortaya çıkmış bu süreçle beraber medyada tekelleşmenin yanı sıra sermayeyle ilişkelir de son derece hızlı bir şekilde artmıştır. Özellikle bankacılık ve müteahhitlik sektörlerinden temel alan sermaye grupları medyayı salt haber yayıncılığı yerine her türlü enformasyon üretimi ve dağılımını kapsayan bir şirket haline dönüştürmüştür (Kaya 2001: 201). Bu durum medya sektöründe varlığını sürdüren şirketlerin sayısal oranını da hızla artırmıştır. Küresel olarak televizyon alıcısı sayısı 1965'te 192 milyonken; 1986'da bu rakam 710 milyona ulaşmıştır (Uluç 2004: 290). Medya şirketleri bu gelişmelerle beraber öncelikli amaçlarını ürünlerini mümkün olan en geniş kitleye ulaştırmak olarak belirlemiştir. Bu amaç beraberinde sürekli genişleme ve yeni görsel-işitsel mekanlar ve piyasalar yaratma ihtiyacını getirmiştir (Morley ve Robins 1997: 30).

Bütün bu yaşananların bir diğer sebebi de yasal düzenlemelerin medya organlarına yansıması olarak belirlenebilir. Yeni anlayışla birlikte medyanın piyasa sistemiyle ilişkileri artmış ve şirketler korkunç bir hızla büyümeye başlamıştır. Ticari kaygıların ön plana çıkması ve medya denetimlerini düzenleyen yasaların da gevşemesiyle birlikte dürüst yayıncılık ilkesi etkisini azaltmış ve ticari amaçlar kendisini iyiden iyiye hissettirmeye başlamıştır (Herman ve Chomsky 1999: 35). Yasal düzenlemelerin etkisini yitirmeye başlamasıyla birlikte uluslar arası şirketler medya alanındaki etkinliklerini daha da artırma yoluna gitmiş ve medya organlarını şirketlerinin arasına katmaya başlamışlardır. Asıl faaliyet gösterdikleri alanların yanı sıra medya alanına da ticari anlayışlarını yansıtarak medya kuruluşlarını ticari şirket

mantığına daha da fazla yaklaştırmışlardır. Bütün bu gelişmeler zincirleme bir etki yaratarak birbirlerini tetiklemiş ve medya organları küreselleştiği oranda ticarileşmiş; ticarileştiği oranda da yerellikten uzaklaşarak küreselleşmişlerdir.

Sonuç olarak günümüzde medya şirketleri artık ticari faaliyet gösteren birer uluslar arası şirket haline gelmiş ve bunun sonucu olarak da bir çok güç odağıyla ilişkiye girmek durumunda kalmıştır. Bu güçler çok uluslu şirketler, hükümet, reklam veren kuruluşlar, haber kaynakları ve tepki veren kurumlar olarak adlandırılabilir Herman ve Chomsky 1999: 44-48).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ İLETİŞİM FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN ABD- IRAK SAVAŞI SÜRECİNDE YAYINLANAN HABERLERE YAKLAŞIMI İLE İLGİLİ ALAN ARAŞTIRMASI

Çalışmanın teorik bölümlerinde, küreselleşme sürecinin tarihsel gelişimi ve genel yaklaşımlarla birlikte haber olgusunun küreselleşme sürecindeki rolü ve bunun sonucunda haber kavramının ne ölçüde değiştiğine değinilmişti. Bu bölümde ise, çalışmanın ana problemi olan, "Kürselleşme sürecinin haberde manipülasyona yansıyan etkisi ve ABD-Irak savaşında yaşanan enformasyon akışının iletişim fakültesi öğrencilerinin zihnindeki rolü" ile ilgili alan araştırmasının bulgularına yer verilmektedir.

1. METODOLOJİ

Metodoloji bölümünde bu araştırmada ortaya konulan araştırma soruları ve hipotezler, örneklem, veri toplama teknikleri ve kullanılan istatistikî teknikler yer almaktadır.

1.1. Araştırma Soruları ve Hipotezler

Bu çalışmanın amacı, Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi öğrencilerinin haber alma ihtiyaçlarını karşıladıkları araçların ve demografik özelliklerinin, ABD-Irak savaşı süresince yayınlanan haberlerde manipülasyonun var olduğu düşüncesini etkileyip etkilemediğini anlatılan teori çerçevesinde test etmektir. Araştırma soruları hipotezler şeklinde ifade edilmiş ve istatistiki tekniklerle bu hipotezler test edilmiştir.

Bundan hareketle ilk araştırma sorusu şu şekilde formüle edilmiştir:

Araştırma Sorusu 1:

Deneklerde manipülasyon fikrinin oluşmasında haber alma ihtiyacının giderildiği kitle iletişim aracının türünün etkisi var mıdır?

Farklı kitle iletişim araçlarını takip eden deneklerin manipülasyonun varlığı konusunda farklı düşünceleri olup olmadığını sınamak amacıyla şu hipotezler ortaya konmuştur:

Hipotez 1:

Manipülasyon fikrinin oluşmasında haber alma ihtiyacının giderildiği farklı kitle iletişim araçlarının farklı etkileri vardır.

Araştırmaya katılan deneklerin demografik özelliklerinin haberlerde manipülasyon olduğu düşüncesine ne derece etki ettiği yönündeki araştırma sorusu ve hipotezleri şu şekilde belirlenmiştir:

Araştırma Sorusu 2:

Haberlerde manipülasyon olduğu düşüncesi demografik özelliklere göre farklılık göstermekte midir?

Hipotez 2:

Haberlerde manipülasyon olduğu düşüncesi cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?

Hipotez 3:

Haberlerde manipülasyon olduğu düşüncesi gelir düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?

Hipotez 4:

Haberlerde manipülasyon olduğu düşüncesi yaşa göre farklılaşmakta mıdır?

Hipotez 5:

Haberlerde manipülasyon olduğu düşüncesi yerleşim birimine göre farklılaşmakta mıdır?

Hipotez 6:

Haberlerde manipülasyon olduğu düşüncesi eğitim gördüğü sınıfa birimine göre farklılaşmakta mıdır?

Hipotez 7:

Haberlerde manipülasyon olduğu düşüncesi eğitim gördüğü bölüme göre farklılaşmakta mıdır?

1.2. Evren ve Örneklem

ABD-Irak Savaşı süresince Türk Medyasında yayınlanan haberlerde manipülasyon olup olmadığı konusunda Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğrencilerinin ne düşündüğü konusunu test etmek amacıyla Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde bir alan araştırması yapılmıştır. Araştırmanın evreni iletişim fakültesinde birinci sınıf eğitimini tamamlamış Radyo-TV ve Sinema, Halkla İlişkiler ve Tanıtım ve Gazetecilik bölümü öğrencileridir. Bu bağlamda tesadüfi örneklem (random) yoluyla seçilen 300 denek üzerinde yüz yüze anket uygulanmış ve analize tabi tutulmuştur.

1.3. Kullanılan Soru Formunun Özellikleri

Araştırmada kullanılan anket, 3 ana kısımdan oluşan bir özellik göstermektedir. Bunlar; sosyo-demografik özellikler, kitle iletişim araçlarının takip edilme sıklığı ve manipülasyon olgusuna deneklerin yaklaşımını ölçmeye yönelmiş sorulardır.

Anketin sosyo-demografik değişkenleri kapsayan bölümünde araştırmaya katılan deneklerin yaşı, cinsiyeti, hangi bölümde okudukları, sınıfları, yaşadıkları yerleşim birimleri ve ailelerinin aylık geliri ile ilgili sorular yer almaktadır.

Soru kâğıdının kitle iletişim araçlarını takip etme sıklığı ile ilgili sorular kısmında ise 5 adet kitle iletişim aracı verilmiş ve bu araçları ne derece kullandıkları deneklerden işaretleme yoluyla istenmiştir.

Soru kağıdının deneklerin manipülasyon olgusuna yaklaşımlarını ölçen bölümünde de manipülasyon olduğuna inanıp inanmadıkları, inanıyorlarsa bunun hangi kuvvetler tarafından yapıldığı gibi sorular yer almaktadır, bu bölümün son kısmında deneklere manipülasyon, haber, ABD-Irak Savaşı'nda Türk Medyasının tutumuna dair bir takım yargılar verilmiş ve bu yargılara ne derece katıldıkları veya katılmadıkları ölçülmeye çalışılmıştır.

1.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Anketi uygulayacak anketörler önceden seçilmiş, hem genel olarak anket uygulama tekniği hem de bu anket formu hakkında eğitime tabi tutulmuştur. Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi sınırları dâhilinde anket uygulanmıştır. Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde anketörler tesadüfi olarak dağılmış ve derslerini tamamlayan veya kantin alanında yer alan deneklerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Anketler seçilen sınıflarda okuyan bireyler üzerinde uygulanmış ve yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Anketörler 2005 Mayıs ayının birinci haftası sahaya çıkmışlar ve ikinci hafta sonunda tüm anketleri tamamlamışlardır. Anketler SPSS 11.5 paket programında bilgisayar ortamına aktarılmış ve istatistiki analizler gerçekleştirilmiştir. Sonuçların değerlendirilmesinde frekans analizi, regresyon analizi, korelasyon, bağımsız örneklem *t* testi (independent samples *t*) ve tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır.

Araştırmada öncelikle deneklerin genel özelliklerinin betimsel olarak görülebilmesi için dağılımların betimsel (descriptive) istatistikleri (frekansları, yüzdeleri, ortalamaları ve standart sapmaları) kullanılmıştır.

2. ARAŞTIRMANIN GENEL BULGULARI

Bu kısımda Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğrencilerinin ABD-Irak Savaşı sürecinde yayınlanan haberlere yaklaşımı ile ilgili alan araştırmasının sonuçları yer almaktadır. Bu bağlamda öncelikle araştırmaya katılanların sosyo-demografik özellikleri belirtilecek daha sonra ise, deneklerin kitle iletişim araçlarını takip etme sıklıkları üzerinde durulacak, son olarak da ABD-Irak Savaşı sürecinde kitle iletişim araçlarının oynadıkları roller ve bu rollerde manipülasyonun ne derece etkili olduğu analiz edilecektir.

2.1. Deneklerin Sosyo-Demografik Özellikleri

Bu başlık altında araştırmaya katılan kişilerin sosyo-demografik özelliklerine ilişkin sorulmuş olan sorulara verilen cevaplar, örneklemin genel yapısının gösterilmesi amacıyla ve daha kolay anlaşılabilmesi için tablolar halinde gösterilmektedir.

2.1.1. Deneklerin Cinsiyeti

Tablo 3.1 Cinsiyet Dağılımı

cinsiyet

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
erkek	168	58,5	58,5
bayan	119	41,5	41,5
Toplam	287	100,0	100,0

Tablo 3.1'de görüldüğü üzere, araştırmaya katılan deneklerin %58,5'inin erkek, %41,5'inin kadın olduğu anlaşılmaktadır. Bu sonuçlara göre, deneklerin cinsiyete göre dağılımında çok büyük bir dengesizlik olmadığı görülmektedir. Bu oranlar analizler için temsil yeteneğini taşımaktadır.

2.1.2. Deneklerin Eğitim Gördükleri Bölüm

Tablo 3.2. Eğitim Görülen Bölüm

bölüm

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Valid	gazetecilik	109	38,0	38,0
	hit	100	34,8	34,8
	rtv	78	27,2	27,2
	Total	287	100,0	100,0

Deneklerin eğitim gördükleri bölümlerin dağılımına bakıldığında, gazetecilik bölümünde eğitim gören deneklerin % 38'lik bir kısmı oluşturdukları, % 34'lük bölümün Halkla İlişkiler ve Tanıtım bölümünde eğitim gördüğü, geri kalan % 27'lik kısmın ise Radyo Televizyon ve sinema bölümünde eğitim gördükleri belirlenmiştir. Radyo Televizyon ve Sinema bölümünün diğer bölümlere göre nispeten daha az olmasının sebebi diğer bölümlerin ikinci öğretim kısmının olmasına karşın bu bölümün ikinci öğretim kısmının olmamasıdır.

2.1.3. Deneklerin Yaşadıkları Yerleşim Birimi

Tablo 3.3. Yerleşim Birimi

yerleşim yeri

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Valid	köy/mezra	19	6,6	6,6
	ilçe	68	23,7	23,7
	şehir	99	34,5	34,5
	b şehir	101	35,2	35,2
	Total	287	100,0	100,0

Deneklerin yaşadıkları yerleşim birimlerinin dağılımına bakıldığında, köy ve mezra'da yerleşim halinde bulunanların %6,6, ilçelerde yerleşim halinde bulunanların %23,7, şehirlerde yerleşim halinde bulunanların %34,5 ve büyük şehirlerde yerleşim

halinde bulunanların da % 35,2 şeklinde bir dağılım gösterdikleri görülmektedir. Bu dağılım Türkiye genelindeki yerleşim dağılımıyla da örtüşmektedir.

2.1.4. Deneklerin Haber İhtiyaçlarını Gazete Yoluyla Giderme Sıklığı

Tablo 3.4. Gazete Aracılığıyla Haber İhtiyacını Giderme Sıklığı

gazete

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Valid	nadiren	8	2,8	2,8
	bazen	60	20,9	20,9
	sık	115	40,1	40,1
	çok sık	104	36,2	36,2
	Total	287	100,0	100,0

Deneklerin haber ihtiyaçlarını karşıladıkları kitle iletişim araçlarından ilk olarak gazete değerlendirilmiştir. Buna göre deneklerin haber ihtiyaçlarını gazete yoluyla giderme sıklığı, nadiren %2,8, bazen %20,9, sık %40,1 ve çok sık %36,2 şeklinde oluşmuştur.

2.1.5. Deneklerin Haber İhtiyaçlarını Dergi Yoluyla Giderme Sıklığı

Tablo 3.5. Dergi Aracılığıyla Haber İhtiyacını Giderme Sıklığı

dergi

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Valid	hiç	62	21,6	21,6
	nadiren	115	40,1	40,1
	bazen	83	28,9	28,9
	sık	19	6,6	6,6
	çok sık	8	2,8	2,8
	Total	287	100,0	100,0

Deneklerin haber ihtiyaçlarını karşıladıkları kitle iletişim araçlarından ikinci olarak değerlendirilen dergi olmuştur. Buna göre deneklerin haber ihtiyaçlarını dergi yoluyla giderme sıklığı, hiç%21,6, nadiren %40,1, bazen %28,9, sık %6,6 ve çok sık %2,8 şeklinde oluşmuştur.

2.1.6. Deneklerin Haber İhtiyaçlarını Radyo Yoluyla Giderme Sıklığı

Tablo 3.6. Radyo Aracılığıyla Haber İhtiyacını Giderme Sıklığı

radyo

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Valid	hiç	59	20,6	20,6
	nadiren	66	23,0	23,0
	bazen	70	24,4	24,4
	sık	57	19,9	19,9
	çok sık	35	12,2	12,2
	Total	287	100,0	100,0

Deneklerin haber ihtiyaçlarını karşıladıkları kitle iletişim araçlarından üçüncü olarak değerlendirilen radyo olmuştur. Buna göre deneklerin haber ihtiyaçlarını radyo yoluyla giderme sıklığı, hiç %20,6, nadiren %23, bazen %24,4, sık %19,9 ve çok sık %12,2 şeklinde oluşmuştur.

2.1.7. Deneklerin Haber İhtiyaçlarını Televizyon Yoluyla Giderme Sıklığı

Tablo 3.7. Televizyon Aracılığıyla Haber İhtiyacını Giderme Sıklığı

tv

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Valid	hiç	3	1,0	1,0
	nadiren	8	2,8	2,8
	bazen	29	10,1	10,1
	sık	87	30,3	30,3
	çok sık	160	55,7	55,7
	Total	287	100,0	100,0

Deneklerin haber ihtiyaçlarını karşıladıkları kitle iletişim araçlarından televizyon anket formumuzda dördüncü olarak değerlendirilmiş ve bu değerlendirmeye göre deneklerin haber ihtiyaçlarını televizyon yoluyla giderme sıklığı, hiç %1, nadiren %2,8, bazen %10,1, sık %30,3 ve çok sık %55,7 şeklinde oluşmuştur.

2.1.8. Deneklerin Haber İhtiyaçlarını İnternet Yoluyla Giderme Sıklığı

Tablo 3.8. İnternet Aracılığıyla Haber İhtiyacını Giderme Sıklığı

internet

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Valid	hiç	23	8,0	8,0
	nadiren	46	16,0	16,0
	bazen	88	30,7	30,7
	sık	82	28,6	28,6
	çok sık	48	16,7	16,7
	Total	287	100,0	100,0

Deneklerin haber ihtiyaçlarını karşıladıkları kitle iletişim araçlarından internet anket formumuzda beşinci olarak değerlendirilmiş ve bu değerlendirmeye göre deneklerin haber ihtiyaçlarını internet yoluyla giderme sıklığı, hiç %8, nadiren %16, bazen %30,7, sık %28,6 ve çok sık %16,7 şeklinde oluşmuştur.

2.1.9. Deneklerin Manipülasyonun Varlığı Konusundaki Tutumları

Tablo 3.9. Manipülasyonun Varlığı Konusundaki Tutumlar

manipülasyon

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Valid	evet	221	77,0	77,0
	bazen	62	21,6	21,6
	hayır	4	1,4	1,4
	Total	287	100,0	100,0

Deneklerin kitle iletişim araçlarının içreğinde manipülasyonun var olup olmadığı konusundaki düşünceleri anketimizde ölçülmüş ve verilen cevaplar şu şekilde oluşmuştur: Evet %77, Bazen %21,6, Hayır %1.4. Bu sonuçlardan da anlaşılabileceği gibi ankete katılan deneklerin %98,6'sı kitle iletişim araçlarının içeriğinde zaman

zaman da olsa manipülasyon olduğuna inanmaktadır. % 77'lik bir kısım ise kitle iletişim araçlarının içeriğinde her an manipülasyon olduğunu düşünürken. %1,4'lük kısım ise bu araçlarda manipülasyon olmadığına inanmaktadır.

2.1.10. Deneklerin Kitle İletişim Araçlarının İçeriğindeki Manipülasyona Neden olan Güçler Konusundaki Tutumları

Tablo 3.10. Manipülasyona Neden Olan Güçler: Medya Patronları

medya patronları

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Valid	çok etkili	168	58,5	59,6
	etkili	70	24,4	24,8
	düşük etkili	26	9,1	9,2
	çok düşük etkili	12	4,2	4,3
	etkisiz	6	2,1	2,1
	Total	282	98,3	100,0
Missing	9	5	1,7	
Total		287	100,0	

Deneklerden kitle iletişim araçlarının içreğinde manipülasyona neden olan güçler konusundaki anket sorusuna bir önceki soruyu "evet" ve "bazen" şeklinde yanıtlayanların katılması istenmiş ve buna göre ilk soru medya patronlarının kitle iletişim araçlarındaki manipülasyona ne ölçüde neden oldukları sorusu sorulmuştur. Buna göre cevaplar şu şekilde dağılım göstermiştir: Çok etkili: %59,6, etkili: %24,8, düşük etkili: %9,2, çok düşük etkili %4,3 ve etkisiz: %2.1. bu tablodan da anlaşılabileceği gibi ankete katılan deneklerin yarıdan fazlası (%59,6) medya patronlarının kitle iletişim araçlarının içeriğindeki manipülasyonda cok etkili olduklarını düşünmektedir. Etkisiz olduğunu düşünenlerin oranı ise %2,1 oranındadır.

Tablo 3.11. Manipülasyona Neden Olan Güçler: Siyasetçiler

siyasetçiler

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Valid	çok etkili	108	37,6	38,2
	etkili	115	40,1	40,6
	düşük etkili	38	13,2	13,4
	çok düşük etkili	18	6,3	6,4
	etkisiz	4	1,4	1,4
	Total	283	98,6	100,0
Missing	9	4	1,4	
Total		287	100,0	

Kitle iletişim araçlarının içreğinde manipülasyona neden olan güçler konusundaki anket sorusunda değerlendirilen ikinci unsur siyasetçiler olmuş ve değerlendirme sonucunda karşımıza çıkan veriler şu şekilde sıralanmıştır: Çok etkili: %38,2, etkili: %40,6, düşük etkili: %13,4, çok düşük etkili%6,4 ve etkisiz: %1,4. Bu analiz sonucunda görülmektedir ki siyasetçileri kitle iletişim araçlarının içeriğindeki manipülasyonda çok etkili görenlerin oranı %38,2, etkili görenlerin oranları %40,6 ve bu iki oranın toplamı %%78,8 şeklindedir. Buna karşın siyasetçileri bu konuda etkisiz gören deneklerin oranı ise %1,4'tür.

Tablo 3.12. Manipülasyona Neden Olan Güçler: Sivil Toplum Kuruluşları

stk

		Frekan	Yüzde	Geçerli Yüzde
Valid	çok etkili	6	2,1	2,1
	etkili	29	10,1	10,2
	düşük etkili	73	25,4	25,8
	çok düşük etkili	71	24,7	25,1
	etkisiz	104	36,2	36,7
	Total	283	98,6	100,0
Missing	9	4	1,4	
Total		287	100,0	

Kitle iletişim araçlarının içreğinde manipülasyona neden olan güçler konusundaki anket sorusunda değerlendirilen üçüncü unsur sivil toplum kuruluşları olmuş ve değerlendirme sonucunda karşımıza çıkan veriler şu şekilde sıralanmıştır: Çok etkili: %2,1, etkili: %10,2, düşük etkili: %25,8, çok düşük etkili%25,1 ve etkisiz: %36,7. Bu analiz sonucunda görülmektedir ki sivil toplum kuruluşlarının kitle iletişim araçlarının içeriğindeki manipülasyonda çok etkili görenlerin oranı %2,1 etkili görenlerin oranları %10,2 ve bu iki oranın toplamı %12,3 şeklindedir. Buna karşın siyasetçileri bu konuda etkisiz gören deneklerin oranı ise %36,7'dir.

Tablo 3.13. Manipülasyona Neden Olan Güçler: Dış Güçler

dış güçler

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Valid	çok etkili	86	30,0	30,5
	etkili	72	25,1	25,5
	düşük etkili	59	20,6	20,9
	çok düşük etkili	44	15,3	15,6
	etkisiz	21	7,3	7,4
	Total	282	98,3	100,0
Missing	9	5	1,7	
Total		287	100,0	

Kitle iletişim araçlarının içreğinde manipülasyona neden olan güçler konusundaki anket sorusunda değerlendirilen dördüncü unsur dış güçler olmuş ve değerlendirme sonucunda karşımıza çıkan veriler şu şekilde sıralanmıştır: Çok etkili: %30,5, etkili: %25,5, düşük etkili: %20,9, çok düşük etkili%15,6 ve etkisiz: %7,4. Bu analiz sonucunda görülmektedir ki dış güçleri kitle iletişim araçlarının içeriğindeki manipülasyonda çok etkili görenlerin oranı %30,5 etkili görenlerin oranları %25,5 ve bu iki oranın toplamı %56 şeklindedir. Bu oran ankete katılanların yarısından fazlasını temsil etmektedir. Buna karşın siyasetçileri bu konuda etkisiz gören deneklerin oranı ise %7,4'tür.

Tablo 3.14. Manipülasyona Neden Olan Güçler: Büyük Ticari Kuruluşlar

ticari kuruluşlar

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Valid	çok etkili	43	15,0	15,2
	etkili	89	31,0	31,4
	düşük etkili	64	22,3	22,6
	çok düşük etkili	69	24,0	24,4
	etkisiz	18	6,3	6,4
	Total	283	98,6	100,0
Missing	9	4	1,4	
Total		287	100,0	

Kitle iletişim araçlarının içreğinde manipülasyona neden olan güçler konusundaki anket sorusunda değerlendirilen beşinci unsur ticari kuruluşlar olmuş ve değerlendirme sonucunda karşımıza çıkan veriler şu şekilde sıralanmıştır: Çok etkili: %15,2, etkili: %31,4, düşük etkili: %22,6, çok düşük etkili%24,4 ve etkisiz: %6,4'tür.

2.1.11. Deneklerin Kitle İletişim Araçlarının İçeriğindeki Manipülasyona Konusundaki Yargılara Katılma Sıklıkları

Tablo 3.15. "Benim için haber alma ihtiyacı önemlidir"

haber alma ihtiyacı önemlidir

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Valid	katılıyorum	43	15,0	15,0
	kesinlikle katılıyorum	244	85,0	85,0
	Total	287	100,0	100,0

Ankete katılan deneklerin haber alma ihtiyacını kendileri açısından önemli görüp görmediklerini ölçen bu soruya verilen cevaplar sonucunda veriler şu şekilde oluşmuştur: Kesinlikle Katılıyorum:%85, Katılıyorum:%15. Diğer seçenekler denekler tarafından işaretlenmemiş ve ankete katılan bütün denekler anket verilerine göre haber alma ihtiyacının kendileri için önemli bir unsur olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 3.16. "Olaylar karşısındaki düşüncemi okuduğum haberler etkilemektedir"

haberler düşüncelerimi etkiler

		Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde
Valid	fikrim yok	19	6,6	6,6
	kesinlikle tatılmıyorum	1	,3	,3
	katılmıyorum	77	26,8	26,8
	katılıyorum	142	49,5	49,5
	kesinlikle katılıyorum	48	16,7	16,7
	Total	287	100,0	100,0

Ankete katılan deneklerin olaylar karşısındaki düşüncelerini okudukları haberlerin etkileyip etkilemediğini ölçen bu soruya verilen cevaplar sonucunda veriler şu şekilde oluşmuştur: Kesinlikle Katılıyorum:%16,7, Katılıyorum:%49,5, Katılmıyorum:%26,8, Kesinlikle Katılmıyorum:%0,3, Fikrim Yok: %6,6.. Bu verilerden anlayabileceğimiz kadarıyla deneklerin %66,2 gibi önemli bir bölümü olaylar karşısındaki düşüncelerinin okudukları haberler tarafından etkilendiğini düşünmektedir.

Tablo 3.17. "Toplumların gündemini haber aldıkları organlar belirlemektedir"

gündemi haber belirler

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Valid	fikrim yok	16	5,6	5,6
	kesinlikle tatılmıyorum	3	1,0	1,0
	katılmıyorum	13	4,5	4,5
	katılıyorum	141	49,1	49,1
	kesinlikle katılıyorum	114	39,7	39,7
	Total	287	100,0	100,0

Ankete katılan deneklerin düşüncesine göre toplumların gündemlerini haber aldıkları organların belirleyip belirlemediğini ölçen bu soruya verilen cevaplar sonucunda veriler şu şekilde oluşmuştur: Kesinlikle Katılıyorum:%39,7, Katılıyorum:%49,1, Katılmıyorum:%4,5, Kesinlikle Katılmıyorum:%1, Fikrim Yok: %5,6.. Bu verilerden anlayabileceğimiz kadarıyla deneklerin oranı %88,8 gibi önemli

bir bölümü toplumların gündemlerini haber aldıkları organların belirlediğini düşünmektedir.

Tablo 3.18. "Küreselleşme süreci haber organlarının içeriğini etkilemiştir"

küreselleşme süreci haber içeriğini etkilemiştir

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Valid	fikrim yok	28	9,8	9,8
	kesinlikle tatılmıyorum	2	,7	,7
	katılmıyorum	9	3,1	3,1
	katılıyorum	151	52,6	52,6
	kesinlikle katılıyorum	97	33,8	33,8
	Total	287	100,0	100,0

Küreselleşme sürecinin haber içeriğinde etkisinin olup olmadığı konusunda deneklerin ne düşündüğünü ölçen bu sorumuzda verilen yanıtlar şu şekilde ortaya çıkmıştır: Kesinlikle Katılıyorum:%33,8, Katılıyorum:%52,6, Katılmıyorum:%3,1, Kesinlikle Katılmıyorum:%0,7, Fikrim Yok: %9,8.. Bu verilerden anlayabileceğimiz kadarıyla deneklerin %86,4 gibi önemli bir bölümü küreselleşmenin haber içeriğini etkilediğini düşünmektedir

Tablo 3.19. "Haber organlarının güvenilir olduğuna inanmıyorum"

Haber organlarının güvenilir olduğuna inanmıyorum

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Valid	fikrim yok	40	13,9	13,9
	kesinlikle tatılmıyorum	10	3,5	3,5
	katılmıyorum	86	30,0	30,0
	katılıyorum	115	40,1	40,1
	kesinlikle katılıyorum	36	12,5	12,5
	Total	287	100,0	100,0

Deneklerin takip ettikleri haber organlarını ne derece güvenilir bulduklarını ölçen bu soruda verilen cevaplar sonucunda ortaya çıkan veriler şu şekilde sıralanmıştır: Kesinlikle Katılıyorum:%12,5, Katılıyorum:%40,1, Katılmıyorum:%30, Kesinlikle Katılmıyorum:%3,5, Fikrim Yok: %13,9.

Tablo 3.20. "Medya organlarının ABD-Irak Savaşı'nda Irak yanlısı bir tutum izlediğine inanıyorum"

Medya savaşta Irak yanlısı bir tutum izledi

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Valid	fikrim yok	40	13,9	13,9
	kesinlikle tatılmıyorum	53	18,5	18,5
	katılmıyorum	92	32,1	32,1
	katılıyorum	74	25,8	25,8
	kesinlikle katılıyorum	28	9,8	9,8
	Total	287	100,0	100,0

ABD-Irak Savaşı süresince medya organlarının Irak yanlısı bir tutum izleyip izlemediğini ölçmeye çalışan bu soruda ortaya çıkan veriler şu şekilde sıralanmıştır: Kesinlikle Katılıyorum:%9,8, Katılıyorum:%25,8, Katılmıyorum:%32,1, Kesinlikle Katılmıyorum:%18,5, Fikrim Yok: %13,9.. Bu oranlardan da görüldüğü gibi savaş süresince medyanın Irak yanlısı yayın yaptığına inanan deneklerin oranı %35,6 iken tersini düşünen deneklerin oranı ise %50,6 oranındadır.

Tablo 3.21. "Büyük haber ajanslarının egemen devletler tarafından yönlendirildiğine inanıyorum"

ajansların büyük devletler tarafından yönlendidildiğine inanıyorum

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Valid	fikrim yok	48	16,7	16,7
	katılmıyorum	26	9,1	9,1
	katılıyorum	122	42,5	42,5
	kesinlikle katılıyorum	91	31,7	31,7
	Total	287	100,0	100,0

Haber ajanslarının egemen devletler tarafından yönlendirilip yönlendirilmediğine ölçmeye çalışan bu soruda ortaya çıkan veriler şu şekilde sıralanmıştır: Kesinlikle Katılıyorum:%31,7, Katılıyorum:%42,5, Katılmıyorum:%9,1, Fikrim Yok: %16,7.. Bu oranlardan da görüldüğü gibi bu yargıya katılan deneklerin toplam oranı %74,2 gibi bir oranla temsil edilirken kesinlikle katılmıyorum yargısına hiçbir denek cevap vermemiş katılmıyorum diyen deneklerin oranı da %9,1 olarak belirmiştir.

Tablo 3.22. "Haber organlarının ekonomik çıkarları haber içeriklerini etkilemektedir"

Haber organlarının ekonomik çıkarları haber içeriklerini etkiler

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Valid	fikrim yok	17	5,9	5,9
	kesinlikle tatılmıyorum	2	,7	,7
	katılmıyorum	6	2,1	2,1
	katılıyorum	124	43,2	43,2
	kesinlikle katılıyorum	138	48,1	48,1
	Total	287	100,0	100,0

Haber içeriklerinin medya organının ekonomik çıkarları doğrultusunda değişip değişmediğini ölçmeye çalışan bu soruda ortaya çıkan veriler şu şekilde sıralanmıştır: Kesinlikle Katılıyorum:%48,1, Katılıyorum:%43,2, Katılmıyorum:%2,1, Kesinlikle Katılmıyorum:%0,7, Fikrim Yok: %5,9.. Veri analizi sonucunda deneklerin %91,3 gibi önemli bir kısmı bu yargıya katıldıklarını belirtirken %2,8'i ise bu yargıya katılmadıklarını belirtmiştir.

Tablo 3.23. "Türk Medyası'nın ABD-Irak Savaşı'nda izlediği yayın politikasını doğru bulmuyorum"

türk medyasının abd-ırak savaşında izlediği politika yanlıştır

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Valid	fikrim yok	69	24,0	24,0
	kesinlikle tatılmıyorum	9	3,1	3,1
	katılmıyorum	61	21,3	21,3
	katılıyorum	99	34,5	34,5
	kesinlikle katılıyorum	49	17,1	17,1
	Total	287	100,0	100,0

Deneklere göre Türk Medya'sının ABD-Irak Savaşı süresince yaptığı yayını doğru bulup bulmadığını ölçmeye çalışan soruda veriler şu şekilde sıralanmıştır: Kesinlikle Katılıyorum:%17,1, Katılıyorum:%34,5, Katılmıyorum:%21,3, Kesinlikle Katılmıyorum:%3,1, Fikrim Yok: %24.

Tablo 3.24. "**Medya Organlarının ABD-Irak Savaşı'nda Amerika yanlısı bir tutum izlediğine inanıyorum**"

medya savaşta abd yanlısıydı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Valid	fikrim yok	38	13,2	13,2
	kesinlikle tatılmıyorum	13	4,5	4,5
	katılmıyorum	68	23,7	23,7
	katılıyorum	94	32,8	32,8
	kesinlikle katılıyorum	74	25,8	25,8
	Total	287	100,0	100,0

ABD-Irak Savaşı süresince medya organlarının Amerika yanlısı bir tutum izleyip izlemediğini ölçmeye çalışan bu soruda ortaya çıkan veriler şu şekilde sıralanmıştır: Kesinlikle Katılıyorum:%25,8, Katılıyorum:%32,8, Katılmıyorum:%23,7, Kesinlikle Katılmıyorum:%4,5, Fikrim Yok: %13,2.. Bu oranlardan da görüldüğü gibi savaş süresince medyanın Amerika yanlısı yayın yaptığına inanan deneklerin oranı %58,6 iken tersini düşünen deneklerin oranı ise %28,2 oranındadır. Bu sonuç tablo-20 de değerlendirilen sonuçla örtüşmekte ve bu ankete katılan deneklerin çoğunun medyanın savaşta Amerika yanlısı bir tutum izlediğini ortaya koymaktadır.

Tablo 3.25. "**ABD-Irak savaşı sürecinde yayınlanan haberlerin, Amerika'nın gücünü yansıtan bir şekilde kurgulandığına inanıyorum**"

haberler abd nin gücünü yansıtacak şekilde kurgulandı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Valid	fikrim yok	23	8,0	8,0
	kesinlikle tatılmıyorum	2	,7	,7
	katılmıyorum	25	8,7	8,7
	katılıyorum	123	42,9	42,9
	kesinlikle katılıyorum	114	39,7	39,7
	Total	287	100,0	100,0

Deneklerin takip ettikleri medya organında haberlerin ABD gücünü yansıtacak şekilde kurgulanıp kurgulanmadığını ölçmeye çalışan bu soruda verilen cevaplar şu şekilde sıralanmıştır: Kesinlikle Katılıyorum:%39,7, Katılıyorum:%42,9,

Katılmıyorum:%8,7, Kesinlikle Katılmıyorum:%0,7, Fikrim Yok: %8.. Bu oranlardan da görüldüğü gibi savaş süresince medyanın Amerikanın gücünü yansıtacak şekilde haberleri kurgulayarak hedef kitlesine ulaştırdığını düşünen deneklerin oranı %82,6 gibi yüksek bir oranda olurken bu yargıya katılmayanların oranı ise %9,4 olarak ortaya çıkmıştır. Bu sonuçtan da anlaşılabileceği gibi iletişim fakültesinde eğitim gören öğrenciler haber içeriklerinde bir takım kurma görüntülerin maksatlı olarak kullanıldığına inanmaktadır.

3. KİTLE İLETİŞİM ARAÇ TÜRÜ VE MANİPÜLASYON

Kitle iletişim araçlarının her birinin manipülasyon fikrinin oluşmasında etkisinin olup olmadığı, ve sözü edilen etkinin derecesini ortaya koymak amacıyla regresyon analizi uygulanmıştır. Oluşturulan modelde her bir kitle iletişim aracının manipülasyon fikrinin oluşmasına anlamlı şekilde katkısının olup olmadığı ve bu katkının düzeyi ortaya konmuştur.

Regresyon analizi sonuçlarına göre sadece gazete (b= ,228, p< ,05) ve dergi (B= ,178 p< ,05) 'nin deneklerde manipülasyon fikrinin oluşmasına anlamlı şekilde katkı yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. Analiz sonuçlarından da görüleceği üzere burada gazetenin katkısı dergiye göre daha fazladır. Diğer kitle iletişim araçlarının modele anlamlı katkıda bulunmadığı ortaya çıkmıştır. Bu analiz sonuçlarına göre bir numaralı hipotez önemli ölçüde doğrulanmıştır.

4. MANİPÜLASYON VE DENEKLERİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

Yapılan alan araştırmasında deneklerin demografik özellikleri ve manipülasyon konusundaki tutumları ölçülmüş ve bu veriler birbirleriyle karşılaştırılmıştır. Bu analiz ve karşılaştırmaların sonucunda deneklerin demografik özellikleri ve manipülasyon konusundaki tutumları arasında ne gibi bağlantıların söz konusu olup olmadığı ölçülmeye çalışılmıştır.

4.1 Deneklerin Cinsiyeti ve Manipülasyon

Manipülasyon fikrinin deneklerin cinsiyetlerine göre anlamlı düzeyde farklılaştığına ilişkin iki numaralı hipotezi sınamak amacıyla bağımsız örneklem *t* testi uygulanmıştır (independent samples t test). Deneklerin manipülasyon ile ilgili sorulara verdikleri yanıtlara ilişkin puanlar toplanmak suretiyle bir manipülasyon puan indeksi oluşturulmuştur. Her denek için hesaplanan manipülasyon puanı erkek ve bayan deneklere göre farklılaşıp farklılaşmadığı bu analizle ortaya konmaya çalışılmıştır Analiz sonuçlarına göre manipülasyon fikrinin deneklerin cinsiyetlerine göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı ortaya çıkmıştır (t=1,37, p> ,05). Bu analiz sonuçlarına göre iki numaralı hipotez reddedilmiştir.

4.2 Deneklerin Gelir Düzeyi ve Manipülasyon

Manipülasyon fikrinin deneklerin gelir düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaştığına ilişkin üç numaralı hipotezi sınamak amacıyla pearson korelasyon analizi uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre gelir düzeyi ile manipülasyon fikri arasında pozitif yönde, zayıf kuvvette ve anlamlı bir ilişkinin olduğu ortaya çıkmıştır (r= ,121, p< ,05). Analizin ortaya koyduğu sonuç diğer bir deyişle şu şekilde ifade edilebilir: deneklerin gelir düzeyi arttıkça manipülasyona olan inanç düzeyi de artmaktadır. Bu sonuçlar üç numaralı hipotezin doğrulandığını ortaya koymaktadır.

4.3 Deneklerin Yaşı ve Manipülasyon

Manipülasyon fikrinin deneklerin yaşına göre anlamlı düzeyde farklılaştığına ilişkin dört numaralı hipotezi sınamak amacıyla pearson korelasyon analizi uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre yaş ile manipülasyon fikri arasında pozitif yönde, zayıf kuvvette ve anlamlı bir ilişkinin olduğu ortaya çıkmıştır (r= ,191, p< ,01). Analizin ortaya koyduğu sonuç diğer bir deyişle şu şekilde ifade edilebilir: Deneklerin yaşı arttıkça manipülasyona olan inanç düzeyi de artmaktadır. Bu sonuçlar dört numaralı hipotezin doğrulandığını ortaya koymaktadır.

4.4 Deneklerin Yaşadıkları Yerleşim Birimi ve Manipülasyon

Manipülasyon fikrinin deneklerin yaşamlarının önemli bir bölümünü geçirdikleri yerleşim birimine göre anlamlı düzeyde farklılaştığına ilişkin beş numaralı hipotezi sınamak amacıyla tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre manipülasyon fikrinin deneklerin yaşamlarının önemli bir bölümünü geçirdikleri yerleşim birimine göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı ortaya çıkmıştır ($F= 2{,}151$, $p>{,}05$). Ortaya çıkan bu sonuçla beşinci hipotez reddedilmiştir.

4.5 Deneklerin Öğrenim Gördükleri Sınıfları ve Manipülasyon

Manipülasyon fikrinin deneklerin öğrenim gördükleri sınıflara göre anlamlı düzeyde farklılaştığına ilişkin altı numaralı hipotezi sınamak amacıyla pearson korelasyon analizi uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre deneklerin öğrenim gördükleri sınıf ile manipülasyon fikri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır ($r={,}097$, $p>{,}05$). Ortaya çıkan bu sonuçla altı numaralı hipotez reddedilmiştir.

4.6 Deneklerin Öğrenim Gördükleri Bölümleri ve Manipülasyon

Manipülasyon fikrinin deneklerin öğrenim gördükleri bölümlerine göre anlamlı düzeyde farklılaştığına ilişkin yedi numaralı hipotezi sınamak amacıyla tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre manipülasyon fikrinin deneklerin öğrenim gördükleri bölüme göre anlamlı biçimde farklılaştığı ortaya çıkmıştır ($F= 4.214$, $p<{,}05$). Bölümler arası farklılığı görebilmek amacıyla tablo-8'de görülen çoklu karşılaştırmalar yapılmıştır. Çoklu karşılaştırma tablosunda da görüleceği gibi radyo televizyon ve sinema bölümü öğrencilerinin manipülasyon puanı ($X= 19$), halkla ilişkiler ve tanıtım bölümü öğrencilerinin manipülasyon puanlarından ($X= 17{,}15$) anlamlı şekilde farklılaşmaktadır. Diğer bir deyişle radyo televizyon ve sinema bölümü öğrencileri, halkla ilişkiler ve tanıtım bölümü öğrencilerine göre kitle iletişim araçlarında manipülasyonun olduğuna ilişkin yargıya daha ağırlıklı olarak inanmaktadırlar. Bu analiz sonucuna göre yedinci ve son hipotez doğrulanmıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

Bu çalışma küreselleşme süreciyle birlikte ortaya çıkan yeni gelişmelerin özellikle haber olgusuna olan etkilerini ortaya koymaya çalışan bir araştırmadır. Bu bağlamda özellikle iletişim fakültesinde öğrenim gören ve dolayısıyla haber ve iletişim teknolojileri alanında temel dersleri alan öğrencilerin, yakın geçmişte yaşanan ABD-Irak Savaşı sürecindeki haber akışının manipülasyonun etkisinde ne ölçüde kaldığı konusundaki tutumları ölçülmüştür.

Çalışmada küreselleşme süreciyle birlikte haber olgusunun yayılım hızının artması sonucunda haberi insanlara ulaştıran medya organlarının yaşadığı gelişim üzerinde durulmuştur. Özellikle son yirmi yıl içerisinde yaşanan hızlı değişimler kitle iletişim araçları teknolojisini de etkilemiş, kitle iletişim araçları bu süreçte son derece hızlı haber yayabilen ve geniş alanlara ulaşabilen bir niteliğe bürünmüştür.

Küreselleşme sürecinin bir sonucu olarak egemen devletler ve büyük ticari kuruluşlar iletişim alanında etkinliklerini artırmak için çeşitli yollarla enformasyon akışına müdahale etme çabası içerisine girmişlerdir. Haber olgusunun özellikle günümüz insanı için ne kadar önemli olduğu düşünüldüğünde haber alma ihtiyaçlarını kile iletişim araçlarından gideren insanların manipüle edilmiş haberlerle karşılaşması çok önemli bir sorundur.

Son süreçte yaşanan ABD- Irak Savaşında yaşanan enformasyon akışının özellikle iletişim alanında eğitim gören iletişim fakültesi öğrencilerinin, okudukları haberler konusunda ne düşündükleri ve habere nasıl yaklaştıkları sorulması gereken en önemli sorulardan bir tanesidir.

Çalışmada küreselleşmenin doğuş süreciyle birlikte günümüze kadar gelen bir periyot içerisinde haber olgusu ve kitle iletişim araçlarına etkisi incelenerek bunun aslında ne kadar farklı boyutlarda kendisini gösterdiği ortaya konmaya çalışılmıştır. Haber ve manipülasyonun günümüz iletişim alanında etkinliği insanların bilgi alışını sağlıksız bir ortama sürüklemekte ve bu çarpıklık sonucunda toplumların gündemi de çarpıtılmaktadır.

Araştırmada Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi öğrencilerinin tüm bölümlerinin ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıflarında öğrenimini devam ettiren kısmında uygulanmıştır. Bunun ana nedeni, öğrencilerin haber, iletişim, iletişim teknolojileri, küreselleşme ve manipülasyon gibi tezin ana öğelerini içeren konularda temel eğitimlerini tamamlamış olmaları gereksinimidir.

Araştırma sonucunda ulaşılan en çarpıcı verilerin başında deneklerin takip ettikleri kitle iletişim araçlarında manipülasyonun olup olmadığı konusundaki tutumları olmuştur. Tablo 3.9'da da görüleceği gibi bu soruya cevap veren deneklerin %77'si evet, % 21.6'sı bazen cevabını verirken %1.4 gibi çok küçük bir kısmı hayır cevabını vermiştir. Bu sonuçtan da anlaşılabileceği gibi denklerin çok büyük bir kısmı kitle iletişim araçlarında manipülasyonun varlığına inanmaktadır.

Bu sonucun önemini gösteren bir başka analiz sonucu ise tablo 3.16'da gösterilen "olaylar karşısındaki düşüncemi okuduğum haberler etkilemektedir" yargısına katılma oranıdır. Manipülasyonun varlığına inanan bir gurubun okuduğu haberlerden önemli ölçüde etkileniyor olması insanların kitle iletişim araçları yoluyla yanlış bilgilendirildiği sonucunu da ortaya koymaktadır.

İletişim alanında öğrenim gören öğrencilerin, alan araştırması sonucunda küreselleşme süreciyle beraber haber olgusunun değişim yaşadığına inandıklarını ortaya koyan diğer bir analiz sonucu da tablo 3.18' de gösterilmiştir.

ABD-Irak Savaşı sürecinde takip edilen haberlerin içeriğiyle ilgili sorulara verilen cevaplardan da anlaşılabileceği gibi (tablo 3.20 ve tablo 3.24) denekler bu savaş süresince kitle iletişim araçlarının Amerika Birleşik Devletleri yanlısı bir tutum izlediklerine inanmaktadır. Bu yargıyı kuvvetlendiren diğer bir analiz sonucu da tablo3.25 de gösterilmektedir.

Frekans analizleri ışığında ortaya çıkan sonuca deneklerin zihinlerinde, kitle iletişim araçlarının içeriğinde manipülasyon olgusu kuvvetli bir oranda vardır ve bu yargı iletişim araçlarının ticari kaygılarıyla örtüşmektedir. Ekonomik, siyasi ve askeri açıdan güçlü olan taraflar kitle iletişim araçlarının içeriğine müdahalede bulunabilmekte ve kendi çıkarları doğrultusunda haber olgusunu maniple edebilmektedir.

Araştırmanın hipotezler kısmında yedi tane hipotez ortaya atılmış ve bunlardan dördü yapılan analizler sonrasında doğrulanırken üç tanesi reddedilmiştir.

Birinci hipotez "deneklerde manipülasyon fikrinin oluşmasında haber alma ihtiyaçlarını giderdikleri farklı iletişim araçlarının farklı etkileri vardır" şeklinde oluşturulmuş ve yapılan analiz sonucunda deneklerde manipülasyon fikrinin oluşmasına anlamlı şekilde katkı yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. Analiz sonuçlarından da görüleceği gibi gazete ve dergiyi takip eden denekler diğer kitle iletişim araçlarını takip eden deneklere göre kitle iletişim araçlarının içeriğinde manipülasyon olduğu inancına daha fazla sahiptirler.

Gazete ve derginin basılı olarak hedef kitleye sunuluyor olması diğer kitle iletişim araçlarına göre daha uzun süre incelenebilmesini sağlamakta ve gerektiğinde dönüp tekrar okuyabilme imkanı sunmaktadır. Burada adı geçen kitle iletişim araçlarını tercih edenlerin elde ettikleri haberleri daha derinlemesine inceleyebilmesinin bu yargıda rol oynadığı düşünülebilir.

İkinci hipotez "haberlerde manipülasyon olduğu düşüncesi cinsiyete göre farklılaşmaktadır" şeklinde oluşturulmuş ve yapılan analiz sonucunda bu hipotez reddedilmiştir. Cinsiyetin bu konuda insan zihninde farklılaşmalara yol açmadığı anlaşılmıştır.

Üçüncü hipotez "haberlerde manipülasyon olduğu düşüncesi gelir düzeyine göre farklılaşmaktadır" şeklinde oluşturulmuş ve yapılan analiz sonucunda deneklerde manipülasyon fikrinin oluşmasına anlamlı şekilde katkı yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu hipotez birinci hipotezle paralellik göstermektedir. Gazete ve derginin belli bir ücret karşılığında elde edilen kitle iletişim araçları olması, bu araçları takip eden deneklerin manipülasyona olan inancının yüksek olmasıyla doğru orantılıdır. Gelir düzeyi nispeten yüksek olan denekler gazete ve dergileri takip etmekte ve bu denekler manipülasyonun var olduğuna diğerlerine göre daha fazla inanmaktadır.

Dördüncü hipotez "haberlerde manipülasyon olduğu düşüncesi yaşa göre farklılaşmaktadır" şeklinde oluşturulmuş ve yapılan analiz sonucunda deneklerde manipülasyon fikrinin oluşmasına anlamlı şekilde katkı yaptığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu analiz sonucunda insanların yaşı arttıkça manipülasyona olan inançlarının arttığı görülmektedir. Buradan insanların bilinç düzeylerinin manipülasyon inancını etkilediği sonucu çıkarılabilir.

Beşinci hipotez "haberlerde manipülasyon olduğu düşüncesi yerleşim birimine göre farklılaşmaktadır" şeklinde oluşturulmuş ve yapılan analiz sonucunda bu hipotez reddedilmiştir. Yerleşim biriminin bu konuda insan zihninde farklılaşmalara yol açmadığı anlaşılmıştır.

Altıncı hipotez "haberlerde manipülasyon olduğu düşüncesi eğitim görülen sınıfa göre farklılaşmaktadır" şeklinde oluşturulmuş ve yapılan analiz sonucunda bu hipotez reddedilmiştir. Eğitim görülen sınıfın bu konuda insan zihninde farklılaşmalara yol açmadığı anlaşılmıştır.

Yedinci hipotez "haberlerde manipülasyon olduğu düşüncesi eğitim görülen bölüme göre farklılaşmaktadır" şeklinde oluşturulmuş ve yapılan analiz sonucunda deneklerde manipülasyon fikrinin oluşmasına anlamlı şekilde katkı yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle radyo televizyon ve sinema bölümünde öğrenim gören öğrencilerle halkla ilişkiler ve tanıtım bölümünde öğrenim gören öğrenciler arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmüştür. Buradan bu bölümlerde verilen eğitimlerin farklılık arz etmesinin böyle bir farklılaşmaya neden olabileceği sonucu çıkarılabilir. Radyo televizyon ve sinema bölümünde kitle iletişim araçlarıyla ilgili derslerin daha ayrıntılı olması bu sonucun bir sebebi sayılabilir.

Genel olarak çalışmada manipülasyonun küreselleşme süreciyle birlikte haber ve haber akışına etkisi analiz sonuçları ve frekans verileriyle ortaya koyulmuş ve teorik bölümde açıklanan süreçler alan araştırması yoluyla birbirleriyle ne ölçüde örtüştüğü belirlenmeye çalışılmıştır.

EKLER

Ek-1 Alan Araştırmasında Kullanılan Tablolar

Tablo-1 Kitle İletişim Araç Türü ve Manipülasyon (Regresyon Analizi Tablosu)

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
MANIPÜLA	18,08	4,365	287
gazete	4,10	,822	287
dergi	2,29	,970	287
radyo	2,80	1,306	287
tv	4,37	,855	287
internet	3,30	1,162	287

Correlations

		MANIPÜLA	gazete	dergi	radyo	tv	internet
Pearson Correlatio	MANIPÜLA	1,000	,253	,159	-,063	,000	,047
	gazete	,253	1,000	,105	-,054	,003	,086
	dergi	,159	,105	1,000	,363	-,129	,264
	radyo	-,063	-,054	,363	1,000	-,025	,196
	tv	,000	,003	-,129	-,025	1,000	-,024
	internet	,047	,086	,264	,196	-,024	1,000
Sig. (1-tailed)	MANIPÜLA	,	,000	,004	,143	,499	,212
	gazete	,000	,	,038	,183	,478	,072
	dergi	,004	,038	,	,000	,014	,000
	radyo	,143	,183	,000	,	,337	,000
	tv	,499	,478	,014	,337	,	,344
	internet	,212	,072	,000	,000	,344	,
N	MANIPÜLA	287	287	287	287	287	287
	gazete	287	287	287	287	287	287
	dergi	287	287	287	287	287	287
	radyo	287	287	287	287	287	287
	tv	287	287	287	287	287	287
	internet	287	287	287	287	287	287

Variables Entered/Removed[b]

Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
1	internet, tv, gazete, radyo, dergi[a]	.	Enter

a. All requested variables entered.

b. Dependent Variable: MANIPÜLA

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,306[a]	,093	,077	4,193

a. Predictors: (Constant), internet, tv, gazete, radyo, dergi

ANOVA[b]

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	509,311	5	101,862	5,793	,000[a]
	Residual	4940,682	281	17,582		
	Total	5449,993	286			

a. Predictors: (Constant), internet, tv, gazete, radyo, dergi

b. Dependent Variable: MANIPÜLA

Coefficients[a]

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	11,892	1,989		5,980	,000
	gazete	1,209	,306	,228	3,955	,000
	dergi	,803	,285	,178	2,818	,005
	radyo	-,388	,206	-,116	-1,883	,061
	tv	,100	,293	,020	,343	,732
	internet	1,452E-02	,223	,004	,065	,948

a. Dependent Variable: MANIPÜLA

Tablo-2 Deneklerin Cinsiyeti ve Manipülasyon (*t* Testi Analizi Tablosu)

Group Statistics

	cinsiyet	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
MANIPÜLA	erkek	168	18,38	4,141	,319
	bayan	119	17,66	4,649	,426

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
									95% Confidence Interval of the Difference	
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	Lower	Upper
MANIPÜL	Equal variances assumed	1,485	,224	1,373	285	,171	,72	,522	-,311	1,745
	Equal variances not assumed			1,346	235,4	,180	,72	,533	-,332	1,766

Tablo-3 Deneklerin Gelir Düzeyi ve Manipülasyon (Pearson Korelasyon Analizi)

Correlations

		gelir	MANIPÜLA
gelir	Pearson Correlation	1	,121*
	Sig. (2-tailed)	,	,043
	N	281	281
MANIPÜLA	Pearson Correlation	,121*	1
	Sig. (2-tailed)	,043	,
	N	281	287

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Tablo-4 Deneklerin Yaşı ve Manipülasyon (Pearson Korelasyon Analizi)

Correlations

		MANIPÜLA	yaş
MANIPÜLA	Pearson Correlation	1	,191**
	Sig. (2-tailed)	,	,001
	N	287	287
yaş	Pearson Correlation	,191**	1
	Sig. (2-tailed)	,001	,
	N	287	287

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tablo-5 Deneklerin Yaşadıkları Yerleşim Birimi ve Manipülasyon (Tek Yönlü Varyans Analizi)

Descriptives

MANIPÜLA

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean Lower Bound	95% Confidence Interval for Mean Upper Bound	Minimum	Maximum
köy/mezra	19	16,68	4,900	1,124	14,32	19,05	6	25
ilçe	68	17,47	4,191	,508	16,46	18,49	5	25
şehir	99	18,00	4,380	,440	17,13	18,87	4	27
b şehir	101	18,84	4,289	,427	17,99	19,69	5	28
Total	287	18,08	4,365	,258	17,58	18,59	4	28

Test of Homogeneity of Variances

MANIPÜLA

Levene Statistic	df1	df2	Sig.
,247	3	283	,863

ANOVA

MANIPÜLA

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	121,481	3	40,494	2,151	,094
Within Groups	5328,512	283	18,829		
Total	5449,993	286			

Tablo-6 Deneklerin Öğrenim Gördükleri Sınıf ve Manipülasyon (Pearson Korelasyon Analizi)

Correlations

		MANIPÜLA	sınıf
MANIPÜLA	Pearson Correlation	1	,097
	Sig. (2-tailed)	,	,102
	N	287	287
sınıf	Pearson Correlation	,097	1
	Sig. (2-tailed)	,102	,
	N	287	287

Tablo-7 Deneklerin Öğrenim Gördükleri Bölüm ve Manipülasyon (Pearson Korelasyon Analizi)

Descriptives

MANIPÜLA

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
gazetecilik	109	18,28	4,192	,402	17,49	19,08	5	27
hit	100	17,15	4,585	,458	16,24	18,06	5	28
rtv	78	19,00	4,131	,468	18,07	19,93	4	27
Total	287	18,08	4,365	,258	17,58	18,59	4	28

Test of Homogeneity of Variances

MANIPÜLA

Levene Statistic	df1	df2	Sig.
,865	2	284	,422

ANOVA

MANIPÜLA

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	157,060	2	78,530	4,214	,016
Within Groups	5292,933	284	18,637		
Total	5449,993	286			

Tablo-8 Deneklerin Öğrenim Gördükleri Bölümlere Göre Çoklu Karşılaştırma Tablosu

Multiple Comparisons

Dependent Variable: MANIPÜLA
Bonferroni

(I) bölüm	(J) bölüm	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
gazetecilik	hit	1,13	,598	,176	-,31	2,57
	rtv	-,72	,640	,794	-2,26	,83
hit	gazetecilik	-1,13	,598	,176	-2,57	,31
	rtv	-1,85*	,652	,015	-3,42	-,28
rtv	gazetecilik	,72	,640	,794	-,83	2,26
	hit	1,85*	,652	,015	,28	3,42

*. The mean difference is significant at the .05 level.

Ek-2 Anket Formu Örneği

1. Yaşınız ....

2. Cinsiyetiniz
   (1) Erkek (2) Bayan

3. Fakültenin hangi bölümünde öğrenim görmektesiniz?
   (1) Gazetecilik (2) Halkla İlişkiler ve Tanıtım (3) Radyo Televizyon

4. Hayatınızın büyük bölümünün geçtiği yerleşim birimini lütfen belirtiniz.
   (1) Köy-Mezra (2) İlçe (3) Şehir (4) Büyük Şehir

5. Ailenizin aylık toplam geliri ne kadardır (Lütfen Belirtiniz)...............................

6. Aşağıda çeşitli kitle iletişim araçları yer almaktadır, haber alma ihtiyacınızı hangi kitle iletişim arcıyla ne sıklıkta karşıladığınızı lütfen belirtiniz.

	Çok Sık	Sık	Bazen	Nadiren	Hiç

Gazete	5	4	3	2	1
Dergi	5	4	3	2	1
Radyo	5	4	3	2	1
Televizyon	5	4	3	2	1
İnternet	5	4	3	2	1

7. Kitle iletişim araçlarının içeriğinde manipülasyon (belirli bir çıkar doğrultusunda haber içeriğine herhangi bir güç unsuru tarafından müdahale etme) olduğuna inanıyor musunuz?

   (1) Evet (2) Hayır

   Cevabınız "Evet" ise 8. soruyu cevaplayınız.

8. Kitle iletişim araçlarının içeriğinde manipülasyona neden olan güçler yer almaktadır. Lütfen bu güçleri önem sırasına göre numaralandırınız. (1. Çok Etkili, 2. Etkili, 3. Düşük Etkili, 4. Çok Düşük Etkili, 5. Etkisiz)

   ( ) Medya Patronları

   ( ) Siyasetçiler

   ( ) Sivil Toplum Kuruluşları

   ( ) Dış Güçler

( ) Büyük Ticari Kuruluşlar

( )Diğer (Lütfen belirtiniz)..

9. Aşağıda takip ettiğiniz kitle iletişim araçlarına ilişkin yargılar yer almaktadır. Bu yargılara ilişkin görüşlerinizi ilgili kutucuğu işaretleyerek belirtiniz.

	Kesinlikle Katılıyorum	**Katılıyorum**	**Fikrim Yok**	**Katılmıyorum**	**Kesinlikle Katılmıyorum**
Benim için haber alma ihtiyacı önemlidir.	**5**	**4**	**3**	**2**	**1**
Olaylar karşısındaki düşüncemi okuduğum haberler etkilemektedir.	**5**	**4**	**3**	**2**	**1**
Toplumların gündemini haber aldıkları organlar belirlemektedir.	**5**	**4**	**3**	**2**	**1**
Küreselleşme süreci haber organlarının içeriğini etkilemiştir.	**5**	**4**	**3**	**2**	**1**
Haber organlarının güvenilir olduğuna inanmıyorum	**5**		**3**	**2**	**1**

Medya organlarının ABD-Irak savaşında Irak yanlısı bir tutum izlediğine inanıyorum.	5	4	3	2	1
Büyük haber ajanslarının egemen devletler tarafından yönlendirildiğine inanıyorum.	5	4	3	2	1
Haber organlarının ekonomik çıkarları haber içeriklerini etkilemektedir	5	4	3	2	1
Türk Medyasının ABD-Irak savaşında izlediği yayın politikasını doğru bulmuyorum.	5	4	3	2	1
Medya organlarının ABD-Irak savaşında Amerika yanlısı bir tutum izlediğine inanıyorum.	5	4	3	2	1

ABD-Irak savaşı sürecinde yayınlanan haberlerin, Amerika'nın gücünü yansıtan bir şekilde kurgulandığına inanıyorum.	5	4	3	2	1

KAYNAKÇA

ASLAN, Kemal (2002): **Haberin Yol Haritası,** Anahtar Kitapları Yayınevi, İstanbul.

-------------------- (2003): **Haberim Var (Örneklerle Haberin ABC'si),** Anahtar Kitapları Yayınevi, İstanbul.

AYDIN, Mehmet S. - ERDOĞAN, Mustafa – SARIBAY, Ali Yaşar – BOLAY, Süleyman Hayri – ALTAN, Mehmet: (2002): **Siyasi Ekonomik ve Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme,** Ufuk Kitapları, İstanbul.

AYDOĞAN, Filiz (2000): **Medya ve Serbest Zaman,** Om Yayınevi, İstanbul.

BİBER, Ayhan (2000): **İnternet ve Halkla İlişkiler,** İletişim Dergisi, 157-171.

BOURDİEU, Pierre (1997): **Televizyon Üzerine,** Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

BOZKURT, Veysel (2000): **"Kürselleşmenin İnsani Yüzü",** Alfa Yayınları, İstanbul.

BRECHER, Jeremy - COSTELLO, Tım - SMITH Brendan (2002): **Aşağıdan Küreselleşme,** Aram Yayıncılık, İstanbul.

BROWNE, Chrıstopher (2000): **Gazetecinin El Kitabı,** Media Cat Kitapları, İstanbul.

CANPOLAT, İbrahim (2002): **Küreselleşen Dünya ve Türkiye,** Uludağ Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

CHOMSKY, Noam (2002): **Medya Gerçeği,** Everest Yayınları, İstanbul

DURSUN, Çiler (2003): **Haber ve Habercilik - Gazetecilik Üzerine Düşünmek,** Der: ALANKUŞ Sevda, IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul.

----------------------- (2004): **Haberde Gerçeğin İnşa Edilmesi Ne Demektir?,** Der:Çiler DURSUN, Elips Yayınları, İstanbul.

ERDOĞAN, İrfan - ALEMDAR, Korkmaz (2005): **Öteki Kuram,** Erk Yayınları, Ankara.

ERDOĞAN, İrfan (1997): **İletişim Egemenlik Mücadeleye Giriş,** İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.

ERKIZAN, Hatice Nur (2004): **Küreselleşmenin Tarihsel ve Düşünsel Temelleri Üzerine,** Doğu Batı Düşünce Dergisi, 57-70.

GERAY, Haluk (2003): **İletişim ve Teknoloji (Uluslar arası Birikim Düzeninde Yeni Medya Politikaları),** Ütopya Yayınları, Ankara.

GIDDENS, Anthony (2000): **"Elimizden Kaçıp Giden Dünya"**, Alfa Yayınları, İstanbul.

GİRGİN, Atilla (1998): **Haber Yazma Teknikleri,** İnkılap Yayınevi, İstanbul.

GÖZEN, Ramazan (2004): **Uluslar arası İlişkiler Sonrası Çoğulculuk, Küreselleşme ve 11Eylül,** Alfa Yayınları, İstanbul.

GÜNEŞ, Sadık (1996): **Medya ve Kültür,** Vadi Yayınları, Ankara.

HERMAN Edward S, CHOMSKY Noam, (1999): **Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir,** Minerva Yayınları, İstanbul.

HIRST, Paul - THOMPSON, Grahame (2003): **Küreselleşme Sorgulanıyor,** Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.

http://www.bucatarih.com. (Erişim Tarihi: 15/02/2005)

İNAL, Ayşe (1997): **Haber metinlerine Eleştirel Bir Bakış: Temel Sorunlar ve Örnek Çalışmalar,** Yıllık 1994 Dergisi, 135-164.

KAPLAN, Yusuf (1991): **Enformasyon Devrimi Efsanesi,** Rey Yayıncılık, Kayseri.

KAYA, Raşit (2001): **Televizyon: Medyanın Amiral Gemisi ya da Globalleşmenin Taşıyıcısı,** Yıllık 1999 Dergisi, 199-206

KAYPAKOĞLU, Serdar (2004): **Küresel Medya ve Kültürel Değişim,** Naos Yayıncılık, İstanbul.

KAZGAN, Gülten (2000) **Küreselleşme ve Ulus-Devlet (Yeni Ekonomik Düzen),** İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

MANİSALI, Erol (2003): **Türkiye ve Küreselleşme,** Derin Yayınları, İstanbul.

MCLUHAN, Marshall - POVERS, Bruce (2001): **Global Köy,** Scala Yayıncılık, İstanbul.

MEYER, Thomas (2002): **Medya Demokrasisi,** Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

MORLEY David, ROBİNS Kevin (1997): **Kimlik Mekanları,** Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

MUTLU, Erol (2004): **İletişim Sözlüğü,** Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

NEDJALKOVA, Anna (2003): **Kim Korkar Küreselleşmeden, Belirtilmemiş,** İstanbul.

ÖNÜR, Nimet (2002): **Küreselleşen Dünyada İletişim ve Toplum,** Alp Yayınevi, Ankara.

ÖZDEMİR, Sadi (1998): **Medya Emperyalizmi ve Küreselleşme,** Timaş Yayınları, İstanbul.

RAMONET, Ignacio (2000): **Medyanın Zorbalığı,** Om Yayınevi, İstanbul.

ROBERTSON, Roland (1999): **Küreselleşme,** Bilim Ve Sanat yayınları, Ankara.

SAID, Edward (1998): **Kültür Ve Emperyalizm,** Hil Yayınları, İstanbul.

SCHILLER, Herbert (1993): **Zihin Yönlendirenler,** Pınar Yayınları, İstanbul.

SCHLAPP, Hermann (2000): **Gazeteciliğe Giriş,** Konrad Adenaur Vakfı Yayınları, Ankara.

SCHNEIDER, Wolf – RAUE Paul Jose (2000): **Gazetecinin El Kitabı,** Konrad Adeanaur Vakfı Yayınları, Ankara.

TOKGÖZ, Oya (1994): **Temel Gazetecilik,** İmge Kitabevi, Ankara.

TOMLINSON, John (1999): **Kültürel Emperyalizm Eleştirel Bir Giriş,** Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

TONAK, Ahmet (2004): Küreselleşme, **İmge Kitabevi**, Ankara.

ULUÇ, Güliz (2004): **Küreselleşme ve Medya,** Doğu Batı Düşünce Dergisi, 289-303.

WALLERSTEIN, Immanuel (2002): **Tarihsel Kapitalizm,** Metis Yayınları, İstanbul.

YETİM, Nalan (2002): **Küresel Üretim Yapılanmasına Kültürel Yanıtlar:** Doğu Batı Düşünce Dergisi, 129-140.

ZENGİNGÖNÜL, Oğul (2004): **Küreselleşme,** Adres Yayınları, Ankara.